

STOLJEĆE HRABRIH

MEĐUNARODNI KONGRES – INTERNATIONAL CONFERENCE

THE CENTURY OF THE BRAVE

ARHEOLOGIJA RIMSKOG OSVAJANJA I OTPORA STAROSJEDILACA
U ILIRIKU ZA VRIJEME AUGUSTA I NJегоVIH NASLJEDNIKA

ARCHAEOLOGY OF THE ROMAN CONQUEST AND INDIGENOUS
RESISTANCE IN ILLYRICUM DURING THE TIME OF AUGUSTUS AND
HIS HEIRS

ZAGREB, 22 - 26. 09. 2014.

STOLJEĆE HRABRIH – THE CENTURY OF THE BRAVE

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU / UNIVERSITY OF ZAGREB

FILOZOFSKI FAKULTET / FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ODSJEK ZA ARHEOLOGIJU / DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY

PROGRAM I SAŽECI

PROGRAMME AND
THE SUMMARIES

International Conference

THE CENTURY OF THE BRAVE
ARCHAEOLOGY OF THE ROMAN CONQUEST
AND INDIGENOUS RESISTANCE IN ILLYRICUM DURING
THE TIME OF AUGUSTUS AND HIS HEIRS

Zagreb, 22 - 26 September 2014

University of Zagreb / Sveučilište u Zagrebu
Faculty of Humanities and Social Sciences / Filozofski fakultet
Department of Archaeology / Odsjek za arheologiju

Organizacijski odbor / Organizing Committee:

Prof. dr. sc. Mirjana Sanader
Prof. dr. sc. Marina Miličević Bradač
Doc. dr. sc. Domagoj Tončinić
Dr. sc. Dino Demicheli

Znanstveni odbor / Scientific Committee:

Prof. dr. sc. Werner Eck
Prof. dr. sc. Péter Kovács
Prof. dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
Prof. dr. sc. Emilio Marin
Prof. dr. sc. Robert Matijašić
Dr. sc. Krešimir Matijević
Prof. dr. sc. Marina Miličević Bradač
Prof. dr. sc. Mirjana Sanader
Dr. sc. Manfred Schmidt
Dr. sc. Marjeta Šašel Kos

Nakladnik / Publisher

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za arheologiju

Za nakladnika / For the Publisher

Prof. dr. sc. Damir Boras

Urednik / Editor

Dino Demicheli

Produkcija i grafička priprema / Production and DTP

Boris Bui, FF press

Naslovnica / Cover

AD2014

Tisak / Press

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Naklada / Circulation

100 primjeraka / Copies

ISBN 978-953-175-522-1

CIP zapis dostupan u digitalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 886392

Održavanje skupa financijski su potpomogli: Hrvatsko arheološko društvo, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Potporu u donaciji promotivnog materijala pružili su: Hrvatska turistička zajednica, Turistička zajednica grada Zagreba i Turistička zajednica grada Zadra.

Fotografija na naslovnici / Front cover photo

Kip cara Augusta iz Nina (Aenona), Tiberijevo razdoblje / Statue of the emperor Augustus from Nin (Aenona), Tiberian period

Fotograf / Photographer

Ivo Pervan

Sadržaj / Contents

Program skupa / Programme of the conference	7
Inge BELAMARIĆ, <i>Vedijeve murine, Augustov moral/ Vedius' morays, Augustus' morals</i>	13
Bruno BIJADIJA, <i>Prilog poznavanju Epidaura na temelju dva natpisa Dolabele iz Cavtata / Beitrag zur Sachkenntnis über Epidaurum anhand zweier Inschriften von Dolabella aus Cavtat</i>	15
Igor BORZIĆ, <i>Sve ceste vode do legija – Podrijetlo keramičkih nalaza iz ranocarskog legijskog logora u Burnu / All roads lead to the legions – The provenance of ceramic finds from early imperial legionary camp at Burnum</i>	16
Nenad CAMBI, <i>Augustov portret i njegov utjecaj na portretistiku u Dalmaciji / Augustus' portrayal and his influence on portraiture in Dalmatia</i>	17
Paolo CASARI, <i>Tergeste dalle campagne illiriche di Ottaviano alla prima età imperiale</i>	19
Nikola CESARIK, Ivo GLAVAŠ, <i>Novootkrivena trasa rimske komunikacije od Burnuma do Kapitula i problem ceste ad inum montem Ditionum Ulcirum / Newly discovered part of Roman communication from Burnum to Kapitul and the problem of the road ad inum montem Ditionum Ulcirum</i>	20
Phyllis CULHAM, <i>The Strategic Significance of the Adriatic and Ionian Seas in Roman Civil War from 49 to 31 BCE</i>	22
Slobodan ČAČE, <i>Liburni od Cezara do Augusta: nekoliko otvorenih pitanja / Liburni from Caesar to Augustus: some open questions</i>	23
Dino DEMICHELI, <i>Lucius Tarius Rufus, primus inter Liburnos?</i>	24
Stipan DILBER, Mirko RAŠIĆ, <i>Prikazi rimske nošnje na spomenicima u unutrašnjosti provincije Dalmacije tijekom prvog stoljeća po Kristu / Depictions of Roman costumes on the monuments in the hinterland of Roman province of Dalmatia during the 1st century</i>	25
Đževad DRINO, Benjamina LONDRIC, <i>De officio Praesidis – o službi upravitelja provincije, s posebnim osvrtom na sudsku djelatnost / De officio Praesidis – on the service of the province governor with special emphasis on judicial activity</i>	27
Danijel DZINO, Alka DOMIĆ-KUNIĆ, <i>A View from the Frontier Zone: Roman Conquest of Illyricum</i>	28
Tomasz DZIURDZIK, <i>Ob natalem divi Augusti... Reconstructing the Julio-Claudians' position in the institutional memory of the Roman army</i>	29
Zlatko ĐUKIĆ, <i>Zakonske reforme u Augustovo doba / Legal reforms during Augustus' era</i>	30
Davide FAORO, <i>Il bellum Batonianum e la macroprovincia dell'Ilirico. Alcune osservazioni da una poco nota iscrizione veronese</i>	31
Snežana FERJANČIĆ, <i>Recruitment of auxilia in Illyricum from Augustus to Nero</i>	33
Naser FERRI, <i>La conquista romana e la militarizzazione della Dardania / Rimsko osvajanje i militarizacija Dardanije</i>	34
Rubén GARCÍA RUBIO, <i>When the Augustus' architecture woke up. The case of Louis I. Khan and the American architecture</i>	35
Kornelija A. GIUNIO, <i>«Junačka djela božanskog Augusta kojima je vlasti rimskog naroda podredio svijet» - Primjer kolonije Iulia Iader / “The achievements of the divine Augustus by which he brought the world under the empire of the Roman people” – The example of Colonia Iulia Iader</i>	36
Miroslav GLAVIČIĆ, Nikola CESARIK, <i>Centurioni XI. legije u provinciji Dalmaciji / The centurions of the Legio XI in Dalmatia</i>	37

Antonia HOLDEN, <i>The Abduction of the Sabine Women: Shifting Perceptions and Augustan Moral Reform</i> ..	39
Janka ISTENIČ, <i>Traces of Octavian's military activities on the territory of Slovenia</i>	40
Ivana JADRIĆ-KUČAN, <i>Carski kult u rimskoj provinciji Dalmaciji u doba cara Tiberija / The imperial cult in the Roman province of Dalmatia during Tiberius' era</i>	41
Kristina JELINIČ VUČKOVIĆ, Asja TONC, <i>Keramički nalazi iz iložkog groba 5/ Ceramic finds from grave 5 in Ilok</i>	42
Iva KAIĆ, <i>Geme kao dio augustejske propagande. Neki primjeri iz Hrvatske / Engraved gems as part of the Augustan propaganda. Some examples from Croatia</i>	43
Ivanka KAMENJARIN, <i>Aucissa fibule iz Sikula / Aucissa fibulae from Siculi</i>	44
Péter KOVÁCS, <i>Northern Pannonia and the Roman conquest</i>	45
Bruna KUNTIĆ-MAKVIĆ, <i>Oktavijanova āpiσteia / Octavian's āpiσteia</i>	46
Anamarija KURILIĆ, <i>Augustus parens coloniae</i>	47
Tatjana LOLIĆ, <i>Archaeological evidence from Julio–Claudian period in Roman town of Siscia / Arheološki dokazi julijevsko–kladijevskog perioda u rimskoj Sisciji</i>	48
Stefano MAGNANI, Livio ZERBINI, <i>Claudia Pia Fidelis: riflessioni sulla fedeltà all'imperatore da parte delle legioni di Dalmazia</i>	49
Hrvoje MANENICA, <i>Venerin bram na Krku u svjetlu novih arheoloških istraživanja / The temple of Venus on the island of Krk in the light of recent archaeological researches</i>	50
Jelena MAROHNIĆ, <i>Grčka imena u Dalmaciji prije i poslije uspostave principata / Greek names in Dalmatia before and after the establishment of the Principate</i>	51
Dražen MARŠIĆ, <i>Augustovo doba i počeci provincijalne nadgrobne umjetnosti u Dalmaciji / The Augustan era and the beginnings of the provincial funerary art in Dalmatia</i>	52
Robert MATIJAŠIĆ, <i>Res gestae (28, 1) and the establishment of Roman colonies on the eastern Adriatic</i> ..	53
Željko MILETIĆ, Silvija BEKAVAC, <i>Karijera viteza Marcela u rimskoj provinciji Dalmaciji / The career of the equestrian Marcellus in the Roman province of Dalmatia</i>	54
Marina MILIĆEVIĆ BRADAČ, Danijel RAFAELIĆ, <i>Ara pacis – između Augusta i Josefa von Sternberga / Ara pacis – between Augustus and Josef von Sternberg</i>	55
Ivan MILOTIĆ, <i>Peregrinske res publicae u Dalmaciji početkom I. stoljeća s gledištem njihovih sporova / Peregrine res publicae in Dalmatia at the beginning of the 1st century from perspective of their disputes</i>	56
Boris OLUJIĆ, <i>Oktavijan i Japodi, historiografski narativi/ Octavian and Iapodes, historiographic narratives</i>	57
Ana PAVLOVIĆ, <i>Novac julijevsko–kladijevske dinastije iz rimskih legijskih logora u Dalmaciji / The coins of Julio–Claudian dynasty from the Roman legionary camps in Dalmatia</i>	58
Olga PELCER VUJAČIĆ, <i>From East to West. Military recruitment of eastern soldiers in Legio VII Claudia and Legio XI Claudia</i>	59
Ivan RADMAN-LIVAJA, Marko DIZDAR, <i>Ranorimski grob 5 s gladijem iz Iloka – pitanje identiteta vojnika na Dunavskom limesu u Srijemu u 1. st. / An Early Roman grave with a gladius from Ilok – the question of Roman soldiers' identity on the Sirmian stretch of the Danube limes in the 1st century AD</i>	60
Mirjana SANADER, <i>Ludi scaenici u Naroni / Ludi scaenici in Narona</i>	62
Marko SINOBAD, <i>Prilog identifikaciji statue imperatora u paradnom oklopu iz Narone / A contribution to the identification of the cuirassed statue of an emperor from Narona</i>	63

Zrinka ŠIMIĆ-KANAET, <i>Keramika - sredstvo nevidljive globalizacije / Pottery – subject of invisible globalization</i>	64
Mladen TOMORAD, <i>Egipatska zbirka Franjevačkog samostana na otočiću Košljunu u svjetlu novih istraživanja o prodiranju egipatskih kulturnih elemenata na prostor Ilirika tijekom druge polovice 1. st. pr. Kr. / Ancient Egyptian collection of the Franciscan monastery at the island of Košljun in the light of the recent research of early penetration of Egyptian cults in Illyricum during the second half of the First century B.C.</i>	65
Domagoj TONČINIĆ, <i>Neue Überlegungen zur Entwicklung des Limes im Illyricum</i>	66
Inga VILOGORAC BRČIĆ, <i>Venus et Cybele – matres Romanorum</i>	67
Mattia VITELLI CASELLA, <i>I municipi augustei in Illirico sulla base della testimonianza di Plinio il Vecchio.</i> ..	68
Šime VRKIĆ, <i>Rimski međašni zidovi na liburnskom području / Roman boundary walls on the Liburnian territory</i>	69
Vlatka VUKELIĆ, Ivan RADMAN-LIVAJA, „Rimski šanac“ na kartama i planovima Siska / The „Roman ditch“ on maps and plans of Sisak	70
Valentina ZOVIĆ, <i>Epitet augustus/a na zavjetnim spomenicima rimske Liburnije / Epithet Augustus/a on votive inscriptions of Roman Liburnia</i>	72
<i>Posteri</i>	
Igor BORZIĆ, <i>Octavian and the island of Korčula (App. Illyr. 16)</i>	73
Marin BUOVAC, <i>Arhitektura amfiteatara u rimskim kolonijama i vojnim logorima na području istočnojadranske obale / The architecture of the amphitheaters in Roman colonies and military camps on the territory of the eastern Adriatic coast</i>	74
Andrea RIMPE, „Grob pet“ – ranorimski grob iz Iloka / Grab fünf – das frühromische Grab aus Ilok	75
Popis sudionika / List of the participants	77
Bilješke / Notes	80

International Conference

The Century of the brave: Archaeology of the Roman conquest and indigenous resistance in Illyricum during the time of Augustus and his heirs

Program skupa / Programme of the Conference

Ponedjeljak, 22. 9. / Monday, 22nd September

10.00-11.00 Prijava sudionika / Registration

11.00 Pozdravna riječ i svečano otvorenje skupa / Welcoming speeches and the opening ceremony

11.30-13.00 Uvodna predavanja / Introductory lectures

Marina MILIĆEVIĆ BRADAČ (ZAGREB), *Ab excessu divi Augusti – the fortunes of Augustus on the occasion of the 2000th anniversary of his death*

Marjeta ŠAŠEL KOS (Ljubljana), *Octavian's Illyrian war – ambition and strategy*

13.00-14.30 Domjenak dobrodošlice / Welcome reception

14.30-16.30 Sesija 1 – Ilirik prije Velikog ustanka / Session 1 – Illyricum before the Great uprising

Moderator: Marjeta ŠAŠEL KOS

Slobodan ČAČE (ZADAR), *Liburni od Cezara do Augusta: nekoliko otvorenih pitanja* / Liburni from Caesar to Augustus: some open questions

Bruna KUNTIĆ-MAKVIĆ (ZAGREB), *Oktavijanova ùpiσteĩa / Octavian's ùpiσteĩa*

Boris OLUJIĆ (ZAGREB), *Oktavijan i Japodi, historiografski narativi* / Octavian and Iapodes, historiographic narratives

Dino DEMICHELI (ZAGREB), *Lucius Tarius Rufus, primus inter Liburnos?*

Robert MATIJAŠIĆ (PULA), *Res gestae (28, 1) and the establishment of Roman colonies on the eastern Adriatic*

Jelena MAROHNIC (ZAGREB), *Grčka imena u Dalmaciji prije i poslije uspostave principata* / Greek names in Dalmatia before and after the establishment of the Principate

16.30-16.50 Rasprava / Discussion

16.50-17.10- Pauza za kavu / Coffee break

17.10-18.10 Sesija 2 – Osvajanje Ilirika / Session 2 – Conquest of Illyricum

Moderator: Péter KOVÁCS

Danijel DŽINO (SYDNEY), Alka DOMIĆ-KUNIĆ (ZAGREB), *A view from the frontier zone: Roman conquest of Illyricum*

Domagoj TONČINIĆ (ZAGREB), *Neue Überlegungen zur Entwicklung des Limes im Illyricum*

Phyllis CULHAM (ANNAPOLIS), *The strategic significance of the Adriatic and Ionian seas in Roman Civil war from 49 to 31 BCE*

18.10-18.30 Rasprava / Discussion

Utorak, 23. 9. / Tuesday, 23rd September

9.00-11.00 Sesija 3 - Utjecaj Augusta od antike do danas / Session 3 - *The influence of Augustus from antiquity to modern age*

Moderator: Bruna KUNTIĆ-MAKVIĆ

Marina MILIĆEVIĆ BRADAČ, Daniel RAFELIĆ (ZAGREB), *Ara pacis – između Augusta i Josefa von Sternberga / Ara pacis – between Augustus and Josef von Sternberg*

Antonia HOLDEN (OTTAWA), *The abduction of the Sabine women: shifting perceptions and Augustan moral reform*

Zrinka ŠIMIĆ-KANAET (ZAGREB), *Keramika – sredstvo nevidljive globalizacije / Pottery – Subject of invisible globalization*

Inge BELAMARIĆ (SPLIT), *Vedijeve murine, Augustov moral / Vedius' morays, Augustus' morals*

Iva KAIĆ (ZAGREB), *Geme kao dio augustejske propagande. Neki primjeri iz Hrvatske / Engraved gems as part of the Augustan propaganda. Some examples from Croatia*

Rubén GARCÍA RUBIO (ZARAGOZA), *When the Augustus' architecture woke up. The case of Louis I. Khan and the American architecture*

11.00-11.20 Rasprava / Discussion

11.30-11.50 Pauza za kavu / Coffee break

11.50-13.30 Sesija 4 – Umjetnost, arhitektura i obrt / Session 4 - *Art, architecture and crafts*

Moderator: Alka DOMIĆ-KUNIĆ

Mirjana SANADER (ZAGREB), *Ludi scaenici u Naroni / Ludi scaenici in Narona*

Nenad CAMBI (SPLIT), *Augustov portret i njegov utjecaj na portretistiku u Dalmaciji / Augustus' portrayal and his influence on portraiture in Dalmatia*

Dražan MARŠIĆ (ZADAR), *Augustovo doba i počeci provincijalne nadgrobne umjetnosti u Dalmaciji / The Augustan era and the beginnings of the provincial funerary art in Dalmatia*

Marko SINOBAD (ŠIBENIK), *Prilog identifikaciji statue imperatora u paradnom oklopu iz Narone / A contribution to the identification of the cuirassed statue of an emperor from Narona*

Stipan DILBER, Mirko RAŠIĆ (LJUBUŠKI), *Prikaži rimske nošnje na spomenicima u unutrašnjosti provincije Dalmacije tijekom prvog stoljeća po Kristu / Depictions of Roman costumes on the monuments in the hinterland of Roman province of Dalmatia during the 1st century*

13.30-13.50 Rasprava / Discussion

13.50-15.30 Pauza za ručak / Lunch break

15.30-17.10 Sesija 5 - Vojne postrojbe / Session 5 – Military units

Moderator: Marin ZANINović

Stefano MAGNANI (UDINE), Livio ZERBINI (FERRARA), *Claudia Pia Fidelis: riflessioni sulla fedeltà all'imperatore da parte delle legioni di Dalmazia*

Željko MILETIĆ, Silvia BEKAVAC (ZADAR), *Karijera viteza Marcela u rimskoj provinciji Dalmaciji* / The career of the equestrian Marcellus in the Roman province of Dalmatia

Snežana FERJANČIĆ (BEOGRAD), *Recruitment of auxilia in Illyricum from Augustus to Nero*

Miroslav GLAVIČIĆ, Nikola CESARIK (ZADAR), *Centurioni XI. legije u provinciji Dalmaciji* / The centurions of the Legio XI in Dalmatia

Olga PELCER VUJAČIĆ (PODGORICA), *From East to West. Military recruitment of eastern soldiers in Legio VII Claudia and Legio XI Claudia*

17.10-17.30 Rasprava / Discussion

17.30-17.45 Pauza za kavu / Coffee break

17.45-18.30 Predavanje / Lecture: Emilio MARIN (ZAGREB), *Pogled na Augusteum u Naroni dva desetljeća nakon otkrića* / A view on the Augusteum in Naron a two decades after its discovery

20.00 Arheološki muzej u Zagrebu – Otvorenje izložbe Arheološkog muzeja u Naroni „Augusteum favissa“ / Archaeological Museum Zagreb – Opening of the Archaeological Museum of Naron a exhibition «Augusteum favissa»

Srijeda, 24. 9. / Wednesday, 24th September

Cjelodnevna ekskurzija autobusom u Vid (*Narona*); posjet Arheološkome muzeju Naron a koji je izgrađen na mjestu hrama posvećenog Augustu i carskoj obitelji. Ručak na lokalitetu i povratak preko Zadra (posjet Arheološkom muzeju). Dolazak u Zagreb u kasnijim večernjim satima. / All day excursion to Vid (*Narona*); visit to the Archaeological museum Naron a which is built on the find spot of the temple dedicated to Augustus and imperial family. Lunch on the site and returning to Zagreb via Zadar (visit to the Archaeological Museum). Arrival to Zagreb in the night.

Četvrtak, 25. 9. / Thursday, 25th September

09.30-10.50 Sesija 6 - Augustovo razdoblje u okolnim provincijama / Session 6 – Augustan age in the neighbouring provinces

Moderator: Snežana FERJANČIĆ

Janka ISTENIĆ (LJUBLJANA), *Traces of Octavian's military activities on the territory of Slovenia*

Péter KOVÁCS (PILISCSABA-WIEN), *Northern Pannonia and the Roman conquest*

Paolo CASARI (TRIESTE), *Tergeste dalle campagne illiriche di Ottaviano alla prima età imperiale*

Naser FERRI (PRISHTINE), *La conquista romana e la militarizzazione della Dardania*

10.50-11.10 Rasprava / Discussion

11.10-11.30 Pauza za kavu / Coffee break

12.00-13.20 Sesija 7 – Uprava i pravo u Iliriku u prvim desetljećima Carstva / Session 7 - Administration and law in Illyricum during the first decades of the Empire

Moderator: Anamarija KURILIĆ

Đževad DRINO (ZENICA), Benjamina LONDRC (TRAVNIK), *De officio Praesidis – o službi upravitelja provincije, s posebnim osvrtom na sudsku djelatnost / De officio Praesidis – on the service of the province governor with special emphasis on judicial activity*

Ivan MILOTIĆ (ZAGREB), *Peregrinske res publicae u Dalmaciji početkom 1. stoljeća s gledištem njihovih sporova / Peregrine res publicae in Dalmatia at the beginning of the 1st century from perspective of their disputes*

Šime VRKIĆ (ZADAR), *Rimski međašni zidovi na liburnskom području / Roman boundary walls on the Liburnian territory*

Zlatko ĐUKIĆ (OSIJEK), *Zakonske reforme u Augustovo doba / Legal reforms during Augustus' era*

13.20-13.40 Rasprava / Discussion

13.40-15.20 Pauza za ručak / Lunch break

15.30-17.30 Sesija 8 – Arheološka istraživanja i materijal, 1. dio / Session 8 – Archaeological researches and material, part 1

Moderator: Domagoj TONČINIĆ

Igor BORZIĆ (ZADAR), *Sve ceste vode do legija – Podrijetlo keramičkih nalaza iz ranocarskog legijskog logora u Burnu / All roads lead to the legions – The provenance of ceramic finds from early imperial legionary camp at Burnum*

Ivan RADMAN-LIVAJA, Marko DIZDAR (ZAGREB), *Ranorimski grob 5 s gladijem iz Iloka – pitanje identiteta vojnika na Dunavskom limesu u Srijemu u 1. st. / An Early Roman grave with a gladius from Ilok – the question of Roman soldiers' identity on the Sirmian stretch of the Danube limes in the 1st century AD*

Kristina JELINIČIĆ-VUČKOVIĆ, Asja TONC (ZAGREB), *Keramički nalazi iz iločkog groba 5 / Ceramic finds from grave 5 in Ilok*

Mladen TOMORAD (ZAGREB), *Egipatska zbirka Franjevačkog samostana na otočiću Košljunu u svjetlu novih istraživanja o prodiranju egipatskih kultnih elemenata na prostor Ilirika tijekom druge polovice 1. st. pr. Kr. / Ancient Egyptian collection of the Franciscan monastery at the island of Košljun in the light of the recent research of early penetration of Egyptian cults in Illyricum during the second half of the First century B.C.*

Ana PAVLOVIĆ (ZAGREB), *Novac julijevsko-klaudijevske dinastije iz rimskih legijskih logora u Dalmaciji / The coins of Julio-Claudian dynasty from the Roman legionary camps in Dalmatia*

Ivo GLAVAŠ (ŠIBENIK), Nikola CESARIK (ZADAR), *Novootkrivena trasa rimske komunikacije od Burna do Kapitula i problem ceste ad inum montem Ditionum Ulcirum / Newly discovered part of Roman communication from Burnum to Kapitul and the problem of the road ad inum montem Ditionum Ulcirum*

17.30-17.350. Rasprava / Discussion

17.50 – 18.00 Pauza za kavu / Coffee break

18.00 - 18.30 Prezentacije postera / Poster presentation

Igor BORZIĆ (ZADAR), *Octavian and the island of Korčula (App. Illyr. 16)*

Andrea RIMPF (ILOK), *„Grob pet“ – ranorimski grob iz Iloka / „Grab fünf“ – das frühromische Grab aus Ilok*

Marin BUOVAC (ZADAR), *Arhitektura amfiteatara u rimskim kolonijama i vojnim logorima na području istočnojadranske obale* / The architecture of the amphitheaters in Roman colonies and military camps on the territory of the eastern Adriatic coast

Petak, 26. 9. / Friday, 26th September

9.00-10.20 Sesija 9 - Religija i carski kult / Session 9 –Religion and the imperial cult

Moderator: Mirjana SANADER

Tomasz DZIURDZIK (WARSZAWA), *Ob natalem divi Augusti... Reconstructing the Julio-Claudians' position in the institutional memory of the Roman army*

Ivana JADRIĆ-KUČAN (ZADAR), *Carski kult u rimskoj provinciji Dalmaciji u doba cara Tiberija* / The imperial cult in the Roman province of Dalmatia during Tiberius' era

Inga VILOGORAC BRČIĆ (ZAGREB), *Venus et Cybele – matres Romanorum*

Valentina ZOVIĆ (PULA), *Epitet augustus/a na zavjetnim spomenicima rimske Liburnije* / Epithet Augustus/a on votive inscriptions of Roman Liburnia

10.20-10.35 Rasprava / Discussion

10.35-10.50 Pauza za kavu / Coffee break

10.50-12.30 Sesija 10 – Urbanizam / Session 10 – Urbanism

Moderator: Željko MILETIĆ

Anamarija KURILIĆ (ZADAR), *Augustus parens coloniae*

Mattia VITELLI CASELLA (BOLOGNA), *I municipi augustei in Illirico sulla base della testimonianza di Plinio il Vecchio*

Kornelija A. GIUNIO (ZADAR), *«Junačka djela božanskog Augusta kojima je vlasti rimskog naroda podredio svijet» - Primjer kolonije Iulia Iader* / “The achievements of the divine Augustus by which he brought the world under the empire of the Roman people” – The example of Colonia Iulia Iader

Bruno BIJADIJA (DUBROVNIK), *Prilog poznavanju Epidaura na temelju dva natpisa Dolabele iz Cavtata* / Beitrag zur Sachkenntnis über Epidaurum anhand zweier Inschriften von Dolabella aus Cavtat

Davide FAORO (BOLOGNA), *Il bellum Batonianum e la macroprovincia dell'Illirico. Alcune osservazioni da una poco nota iscrizione veronese* (rescheduled from Session 2)

12.30-12.50 Rasprava / Discussion

12.50-14.10 Sesija 11 – Arheološka istraživanja i materijal, 2. dio / Session 11 – Archaeological researches and material, part 2

Moderator: Marko DIZDAR

Tatjana LOLIĆ (ZAGREB), *Archaeological evidence from Julio –Claudian period in Roman town of Siscia*

Hrvoje MANENICA (ZADAR), *Venerin bram na Krku u svjetlu novih arheoloških istraživanja* / The temple of Venus on the island of Krk in the light of recent archaeological researches

Vlatka VUKELIĆ, Ivan RADMAN-LIVAJA (ZAGREB), *„Rimski šanac“ na kartama i planovima Siska* / The „Roman ditch“ on maps and plans of Sisak

Ivanka KAMENJARIN (KAŠTELA), *Aucissa fibule iz Sikula* / Aucissa fibulae from Siculi

14.10-14.30 Rasprava / Discussion

14.30-15.00 Zatvaranje kongresa / Closing of the conference

PREDAVANJA - LECTURES

INGE BELAMARIĆ (SPLIT)

Vedijeve murine, Augustov moral

Plinije Stariji u Devetoj knjizi svoje *Historia naturalis* donosi izniman primjer okrutnosti u luksuznoj vili u idiličnom Bajanskom zaljevu, poznatom ljetovalištu bogatih Rimljana. Vedije Polion, Augustov prijatelj, koji je jednom vršio značajne dužnosti u Aziji, običavao je svoje robove za svaku tricu osuditi na smrt i to tako da ih je bacao u bazene sa murinama i „to ne zato što kopnene zvijeri nisu bile dovoljne za ovu namjenu, nego što se ni s jednom drugom vrstom nije moglo vidjeti kako se cijeli čovjek raskomada u jednom trenu“. August je svjedočio jednoj takvoj epizodi, užasnut njegovim ponašanjem koje je bilo strahotno i za elastične rimske pojmove okrutnosti.

Vedije je jedan od njegovih prijatelja koji su mu bili na sramotu zbog neobuzdana prikazivanja bogatstva. Zaveštao mu je pak imanje, uključujući bajansku vilu, nadajući se javnom spomeniku u rodnom Beneventu, u kojemu je ranije podigao Caesareum u vladarevu slavu. August mu ga je, međutim, po njegovoj smrti uskratio, da bi čak porušio njegovu veličanstvenu vilu – “veliku poput manjeg grada” (Ovidije) – u Suburi, blizu prostranih Mecenatovih vrtova. Na njenom mjestu dao je podići Porticus Liviae, o čemu nam javlja, među ostalima, Ovidije u jednoj od rijetkih referenci na suvremene događaje: “sic agitur censura et sic exempla parantur” (*Fasti* 6.647).

Polionova gradska vila davala je Augustu savršenu priliku da u gustom tkivu grada stvori spektakularan primjer zamjene privatnog luksuza s prostorom “vraćenim puku”. Kao što je poznato, vladar je ohrabrivao i druge da grade skromne i robusne domove. Kada je Pizon podigao svoju kuću vodeći se takvim obzirima, August je uzvratilo: “obradovao si me takvom gradnjom, po kojoj će Rim biti vječan.” (Plutarh *Moralia* 208).

Vedius' morays, Augustus' morals

In the 9th book of *Naturalis Historia*, Pliny the Elder refers to an extraordinary example of cruelty performed in a luxury villa situated in the idyllic Bay of Baiae, famous resort of wealthy Romans. P. Vedius Pollio, Augustus' friend and the governor of the province of Asia, used to sentence the slaves who angered him to one of the most horrifying deaths of all. He threw them in pools with scores of moray eels, for “not that the wild animals on land were not sufficient for this purpose, but because with any other kind of creature he was not able to have the spectacle of a man being torn entirely to pieces at one moment.” (IX, 39)

Vedius Pollio was a very close friend of the emperor, one of those who were a disgrace to the ruler because of their unbridled opulence. Vedius promised him large estates, including the mentioned villa in the Bay of Naples. The will provided for the building of a public monument in honour of Vedius in his native Benevento, where he had earlier put up a vast *Caesareum* in Augustus' honour. But Augustus did not see fit to keep to that paragraph of the Pollio's will where he expressed the wish to have his name preserved in a public monument. On the contrary, he tore down “his splendid mansion” in Subura (Esquiline), not far from the extensive Gardens of Maecenas and built the

Porticus Liviae, as reported directly by Ovid, in one of the rare references to contemporary events: “Thus is the office of censor carried out, thus are *exempla* created,” commented Ovid (*Fasti* 6.642).

Pollio’s city mansion now came to Augustus’ hand as a perfect opportunity to create, in the most crowded part of the city of a million, a spectacular example of the conversion of private *luxuria* into a space that would be “returned to the people”. Augustus encouraged others to build modest and sturdy residences. After Piso erected a house with great care, he responded, “You make my heart glad by building thus, as if Rome is to be eternal” (Plutarch *Moralia* 208).

BRUNO BIJAĐIJA (DUBROVNIK)

Prilog poznavanju Epidaura na temelju dva natpisa Dolabele iz Cavtata

Iz rimske kolonije Epidaur potječu dva natpisa Publija Kornelija Dolabele koji dužnost prvog carskog namjesnika provincije Dalmacije obnaša od 14. do 20. god. po. Kr. Oba natpisa su danas pohranjena u Zbirci Baltazara Bogišića u Cavtatu i više puta su objavljena, ali se dosada nijedan autor nije pozabavio mjestom pronalaska. Prvi natpis (ILJug 636) je pronađen 1958. god. prilikom građevinskih radova u Vuličevićevoj ulici na poluotoku Rat gdje je bila urbana jezgra Epidaura. Drugi natpis (CIL III 1741) je poznat još od 16. stoljeća, a novija literatura pogrešno navodi tzv. Kula Sutivan u Donjem Obodu kao mjesto pronalaska. Stari izvještaji navode dolinu Donjeg Oboda kao mjesto pronalaska i tu se istraživala četverokutna građevina rimske arhitekture. Ovakve spoznaje mogu poslužiti za drugačije sagledavanje topografije antičkog Epidaura.

Beitrag zur Sachkenntnis über Epidaurum anhand zweier Inschriften von Dolabella aus Cavtat

Aus der römischen Kolonie Epidaurum stammen zwei Inschriften von *Publius Cornelius Dolabella*, welcher dort das Amt des kaiserlichen Statthalters vom 14. bis zum 20. J. n. Chr. ausübte. Beide werden heute in der Sammlung von Baltazar Bogišić aufbewahrt und waren schon des Öfteren publiziert, doch bisher hat sich noch kein Autor mit ihren Fundorten auseinandergesetzt. Die erste Inschrift (ILJug 636) wurde im Jahr 1958 während Bauarbeiten in der Straße Vuličevićeva auf der Halbinsel Rat gefunden, dem urbanen Zentrum von Epidaurum. Die zweite Inschrift (CIL III 1741) kennt man schon seit dem 16. Jh. In jüngster Literatur wird der sog. Turm Sutivan (hl. Johannes) in Donji Obod als Fundort genannt. Ältere Berichte geben jedoch das Tal von Donji Obod als Fundort an. Hier wurde ein viereckiger Bau römischer Architektur erforscht. Diese Erkenntnisse können dazu anregen, die Topografie des antiken Epidaurum aus einem anderen Winkel zu betrachten.

IGOR BORZIĆ (ZADAR)

Sve ceste vode do legija – Podrijetlo kermaičkih nalaza iz ranocarskog legijskog logora u Burnu (Hrvatska)

Arheološka istraživanja koja se već 10 godina provode na prostoru amfiteatra i vježbališta rimskog legijskog središta u Burnu, među brojnim nalazima iz slojeva prve polovice 1. st. kada ovdje boravi 11. legija, iznijela su na vidjelo iznimno velike količine rimske keramike. Analiza je pokazala široku zonu produkcije njezinih pojedinih kategorija, posebno finog stolnog posuda (*terra sigillata*, keramika tankih stijenki i glaziranog posuda) i amfora, ali i kuhinjskog posuda. Takve informacije donose važne stavke za raspravu o komercijalnom magnetizmu, atraktivnosti i potrebama rimskih legijskih logora, a u širem smislu i o povezanosti rimskog svijeta te stvarnoj ulozi vojske u otvaranju provincijskih tržišta vanjskim proizvodnim regijama, u ovom slučaju Ilirika u julijevsko-klaudijevsko vrijeme.

All roads lead to the legions - Provenance of ceramic finds from early Imperial legionary camp at Burnum (Croatia)

Archaeological excavations conducted in last 10 years at the amphitheater and the campus of Roman military center in Burnum among other finds in the layers from 1st half of the 1st century AD when 11th Legion was stationed here, have provided insight in extremely large amount of Roman pottery. Analyses showed a wide area of production of some of its categories, especially fine table ware (*terra sigillata*, thin walled pottery and glazed pottery) and amphorae, but cooking ware also. Such knowledge provide valuable information for discussion about commercial magnetism, attractiveness and needs of Roman legionary camps, and in the wider sense about the connectivity in Roman world and real role of the army in the opening of provincial markets for external manufacturing regions, in our case Illyricum in Julio-Claudian period.

NENAD CAMBI (SPLIT)

Augustov portret i njegov utjecaj na portretistiku u Dalmaciji

S obzirom da je August već od rane mladosti zakoračio u rimska politička zbivanja, morao je razmišljati o svojoj propagandi. Jedan od načina uspješne propagande bili su svakako portreti. Tijekom dugog razdoblja njegove vlasti izrađeni su brojni portreti. Očuvalo se više od stotine Oktavijanovih ili Augustovih portreta, a opsežnu knjigu o tome napisao je D. Boschung još godine 1993. U posljednjih dvadesetak godina broj se tek neznatno povećao. P. Zanker je utvrdio 4 arhetipa Augustova portreta, a Boschung je smatrao je njihov broj veći, ali ostaje pitanje je li zaista riječ o arhetipovima ili pak o varijantama. Kopije starijih tipova su trajale i upotrebljavale su se čak i poslije Augustove smrti. Zanker je pretpostavio postojanje jednog mladenačkog tipa koji je kasnije Boschung i identificirao. Drugi arhetip je iz predcarskog doba (Akcijski tip), tip Prima Porta je iz doba neposredno poslije njegova izbora za princepsa i imenovanja Augustom godine 27. prije Kr. Četvrti je pak tzv. Forbes tip kojemu preciznu kronološku odrednicu nije lako utvrditi, ali je ipak ipak pouzdano da je iz doba prije početka nove ere.

U Dalmaciji su se očuvale dvije Augustove glave. Jedna koja potječe iz Osora i Akcijskog je tipa. Nažalost, dosta je oštećena zbog utjecaja mora u kojem je proboravila od kasne antike do pred II. Svjetski rat, a druga je Prima porta tipa i otkrivena u Ninu. Obje glave su visoke umjetničke vrijednosti. Da ne bi bilo nesporazuma, valja kazati da je riječ o portretima a glave su mogle stajati na različitim statuarnim tipovima (Osorski portret je bio s velom na glavi, što znači da je pripadao kipu u togi prikazanom pri žrtvovanju, dok je ninski imao hrastov vijenac (*corona civica*), dok je tijelo pokazivalo jupitersku nagost. Ako je naronitanski kip u oklopu, ali bez glave doista prikazivao Augusta, nije moguće kazati kakav tip portreta je bio uglavljen u torzo.

Iako je August ostavio vidnog traga u arheološkoj baštini Dalmacije, nadgrobni portreti na monumentalnim stelama samo u jednom slučaju pokazuju augustovske osobne crte i frizuru (*Zeitgesicht*). To je stela iz Kašića koja pokazuje frizuru Forbes tipa i njegov dosta primitivno prikazani idealizam. Ostale stele su tiberijskeve orijentacije, osim stele Gaja Utija koja je izrađena još u kasnorepublikanskoj maniri.

Augustus' portrayal and his influence on portraiture in Dalmatia

August entered the Roman policy already in his early age. The portraiture was one of the efficient ways of political propaganda, so during Augustan long career several portrait types were created and were produced in extremely large quantity of copies. In 1993. D. Boschung published large book on Augustus' portraiture. Boschung's catalogue numbers more than hundred examples. After that the number of these portraits is not much enlarged. P. Zanker still in 1976 identified four types of Augustan portraits. The first of them belonged to Octavian's young age which was later documented by two examples by Boschung. The second one was created after the Octavian's victory by the Actium promontory. The third is the Prima Porta type which belonged to the Augustan propaganda after his being nominated as *princeps* (after 27 BC). The fourth is Forbes type which was named after a fine specimen in the Forbes collection in USA. The chronology of this arhetype is not certain.

Two heads of Augustus were found in Dalmatia. One was discovered during the cleaning of the sea bottom near the Osor (Apsorus) fortifications in the bay of Jas before the Second World War. The head is of Actium type. Unfortunately it is ruined by the sea creatures since it was more than thousand and five hundred years under the sea. The second is the Augustus of Prima Porta type from Nin (*Aenona*) near Zadar. Both examples are of very good quality. Such heads could top the various types of statues. The Osor example reveals that it was a togatus statue with the veil (*capite velato*) showing August performing sacrifice. The Nin head shows *corona civica* and the naked body dressed in the Jupiter's costume. The cuirassed torso from Narona, if really belonged to Augustus, could have bear various portrait types.

Although Augustan period left substantial bulk of archaeological evidence, only a stele from Kašić near Zadar shows the traits and coiffure of Augustan portrait (Forbes type). All others reveal strong influence of Tiberian or Tiberian portraiture. Gaius Utius stele however reveals late Republican style and portrait features.

PAOLO CASARI (*TRIESTE*)

Tergeste dalle campagne illiriche di Ottaviano alla prima età imperiale

Alla fine delle campagne illiriche, *Tergeste* si ritrovò con una cinta di mura e di torri donate da Ottaviano nel 33 o 32 a.C. Con l'avvento del Principato e il successivo spostamento del confine orientale d'Italia al fiume *Arsia*, in Istria, la funzione di questa cinta venne tuttavia meno. Il tessuto urbano si sviluppò verso la linea di costa antica, attraverso il totale rimodellamento dei versanti del colle sul quale era sorta la colonia, cui seguì, entro la metà del I secolo d.C., la completa realizzazione del paesaggio architettonico e monumentale. La vicenda urbanistica di *Tergeste* costituisce un'interessante testimonianza delle trasformazioni cui andò incontro l'area nordorientale adriatica fra l'ultima età repubblicana e la prima età imperiale.

NIKOLA CESARIK (ZADAR), IVO GLAVAŠ (ŠIBENIK)

Novootkrivena trasa rimske komunikacije od Burna do Kapitula i problem ceste *ad inum montem Ditionum Ulcirum*

Sudeći prema miljokazima pronađenim na području Bosne i Hercegovine, još je Ph. Ballif tvrdio da je legijski logor u Burnu bio *caput* ceste – izgrađene za Tiberijeve vladavine – koja je vodila do podnožja brda *Ulcirus* na teritoriju etničke zajednice Ditiona (*ad inum montem Ditionum Ulcirum*). No pružanje te ceste i do danas je otvoreno znanstveno pitanje, a jedno od ponuđenih rješenja je ono I. Bojanovskog, koji ju je trasirao na lijevoj strani rijeke Krke.

Nedavnim rekognosciranjem terena autori su pronašli neprekinutu dionicu rimske ceste u dužini od nešto više od 4 rimske milje koja ide od prijelaza Bobodol na Krki do zaseoka Đaković u Vrbniku južno od Knina. Cesta je građena s lijeve strane toka rijeke Krke i odlično je sačuvana, a sama trasa položena je na geografski najpovoljnijem pravcu – na krševitoj visoravni. Otkriveni segment ceste povezivao je legijski logor u Burnu i satelitsku utvrd u Kapitulu u kojoj je, radi kontrole ključnog prometnog pravca, boravilo odjeljenje XI. legije, a nešto kasnije i pripadnici III. kohorte Alpinaca (*cobors III Alpinorum*).

Cesta je dalje načelno trasirana dolinom rijeke Butižnice prema Strmici gdje je na lokaciji gradine Matas I. Bojanovski smjestio podnožje brda *Ulcirus*. Novootkriveni pravac uklapa se u udaljenosti na Klaudijevim miljokazima pronađenim duž trase ceste koja preko prijevoja Grab ide dalje prema Sisciji spajajući je na najkraćem pravcu s legijskim logorom u Burnu. Zasad nije pretražen teren na desnoj strani Krke gdje, sudeći prema konfiguraciji terena i udaljenosti do prijevoja Grab, možemo očekivati cestu koja je legijski logor u Burnu još kraćim putem povezivala s podnožjem brda *Ulcirus*. Takav kraći pravac desnom obalom Krke nameće vojnička logika, a eventualno otkriće dalo bi nam više podataka o komunikaciji *ad inum montem Ditionum Ulcirum* i njenim mogućim kračevima.

Newly discovered part of Roman communication from Burnum to Kapitul and the problem of the road *ad inum montem Ditionum Ulcirum*

According to the milestones from Bosnia and Herzegovina, Ph. Ballif argued that the legionary fortress at Burnum was the *caput viae* constructed in the reign of Tiberius, which lead to the foothill of mount *Ulcirus* in the territory of the *Ditiones*. However, the route of that road is still a question of debate, and only one who proposed its whereabouts was I. Bojanovski, who located its line on the left side of the river Krka.

Recent reconnaissance of the authors brought to light the evidence of uninterrupted line of Roman road in length of about 4 Roman miles, which lead from river crossing at Bobodol to the village of Đaković in Vrbnik, south of Knin. The road is located on the left side of the river Krka and its preservation is in excellent condition. Moreover, its line represents the most favorable geographical solution which was built on a karstic plateau. The route connected the legionary fortress at Burnum with the fortlet at Kapitul near Knin occupied by the vexillation of XIth legion and later by the members of *cobors III Alpinorum*. The general opinion is that the road continues through the valley of river Butižnica to Strmica, where I. Bojanovski placed foothill of mount *Ulcirus* on the location of the hillfort Matas.

The road which was consisted of newly discovered route is easily incorporated into the mileage on Claudian milestones found along the route of the road leading to Siscia through the passage of Grab, which was the shortest connection between Siscia and Burnum. So far there hasn't been any field survey on the right side of river Krka, where we can expect the route which would by even shorter way connected Burnum with the mount *Ulcirus*. That route is imposed by the military logic, and eventual finding of such a route would give us more knowledge on the communication *ad inum montem Ditionum Ulcirum*.

PHYLLIS CULHAM (ANNAPOLIS)

The strategic significance of the Adriatic and Ionian seas in Roman Civil war from 49 to 31 BCE

The Adriatic/Ionian axis became the arena for naval conflict between Romanocentric hegemony and older, Eastern, thoroughly seafaring cultures supplying naval skills and ships for their Roman patrons. One compelling geographical imperative was that the Adriatic and Ionian seas were easier to control from their Eastern coasts, since that is where the protective ports are. Combined with Roman leaders' politically sensible determination to fight civil conflict outside Italy, that guaranteed that the Adriatic and Ionian coasts would be the front line. Consistently in these decades the Adriatic did not offer enough ships, even transports, to match Romans' deep commitment to mutual destruction. Pompey and then Antony brought in Eastern, ethnically-based naval contingents which did not lend themselves easily to massed fleet operations, leaving them to naval missions at which smaller ships were equal if not superior to sophisticated Eastern polyremes. Opponents with a western power base had no such assets and were more prone to experiment with ship types, tactics, and what we know today as ocean engineering (vs. naval architecture.) Control of the Adriatic strategically conferred control of the Mediterranean, but Eastern naval expertise remained crucial to the new Empire, and the Adriatic region was even more thoroughly integrated into the Mediterranean system.

SLOBODAN ČAČE (ZADAR)

Liburni od Cezara do Augusta: nekoliko otvorenih pitanja

Prije i za vrijeme Cezarova prokonzulata Liburnija je bila politički entitet pod rimskom dominacijom, s određenim obvezama koje su uključivale tribut i brodovlje. Rimski građanski rat između Cezara i Pompeja, na Jadranu između 49. i 47. god. pr. Kr., donosi velika iskušenja i poremećaje, a tijekom daljnjih desetak godina zavladaše su anarhične prilike. Oktavijanovo djelovanje u Iliriku od 35. god. pr. Kr. po svemu označuje prekretnicu i za Liburniju. Ostaju važna pitanja koja se tiču statusa Liburna te oko formiranja provincije Ilirik, njezina ustroja i položaja Liburnije u njezinu sklopu. U ovom prilogu nastoji se raspraviti ova pitanja osobito uzimajući u obzir novije prinose.

Liburni from Caesar to Augustus: some open questions

Before and during the Caesar's proconsulate Liburnia was a political entity under Roman domination, obliged to pay tribute and to maintain a number of warships. The civil war between Caesar and Pompey (in the Adriatic 49-47 BC) brought in great trials and disturbances; moreover during the following decade the Adriatic remained in anarchic state. Octavian's actions in Illyricum beginning in 35 BC, seems to mark a turning point for Liburnia. There are some important questions concerning the status of the Liburni and the creation of the province of Illyricum, its organization and the standing of Liburnia within it. This contribution proposes to discuss these questions considering in particular recent contributions.

DINO DEMICHELI (ZAGREB)

Lucius Tarius Rufus, primus inter Liburnos?

Lucije Tarije Ruf, iako o njemu nemamo puno vijesti iz antike, bio je osoba zanimljivog životopisa. Pripadao je krugu najužih Augustovih suradnika, bio je konzul, vojni i pomorski zapovjednik, ali i iznimno bogati zemljoposjednik. Prvu stvar koju o njemu u znamo je ona da je predvodio Liburne u bitci kod Akcija i da je time uvelike pomogao Oktavijanu u pobjedi nad Markom Antonijem. Iz antčkih izvora o njegovom podrijetlu nema podataka, pa tako danas postoji nekoliko mišljenja o tome. Ipak, prema onomastičkim pokazateljima, ali i nekim činjenicama koje idu tome u prilog, smatra se da je podrijetlom bio s područja Liburnije, a ovim ćemo predavanjem pokušati dati još pokoji prilog ovoj pretpostavci. Prema tvrđnji Plinija Starijeg, on je radi prijateljstva s Oktavijanom/Augustom poslije bitke kod Akcija postao vrlo bogat te je kupio posjed u Picenu. Iz arheoloških se istraživanja zna da je proizvodio amfore, što je posvjedočeno pečatima koje nose njegovo ime i kako će biti prikazano na karti rasprostranjenosti amfora proizašlih iz njegove radionice. Budući da je imao velike posjede, pretpostavljamo da je na njima ujedno i proizvodio vino ili maslinovo ulje koje je punio u amfore i potom izvezio. Ovim bismo izlaganjem pokušali obuhvatiti sve epigrafske, arheološke i književne izvore povezane s Lucijem Tarijem Rufom i međusobno ih usporediti. Predavanje će donijeti sve glavne poznate činjenice o njegovom životu, no isto tako postaviti će se i nekoliko novih pitanja i pretpostavki povezanih s njegovom ulogom u vezama između Rima i Liburnije.

Lucius Tarius Rufus, primus inter Liburnos?

Although we don't have much information from antiquity about Lucius Tarius Rufus, we still can say that he had lived very interesting and exciting life. He was a consul, a military and fleet commander, an extremely rich landowner and belonged to the circle of closest Augustus' colleagues. First thing that we know about him is that he was a commander of Liburnian fleet in the battle of Actium and therefore helped Octavian very much in the victory over Mark Antony. From the literary sources there's no record on his origin, so today there are several assumptions where he might come from. Still, according to the onomastics and some facts about his life, it is very likely that he was from Liburnia, and with this paper we will try to add some more thoughts to confirm this assumption. For his military achievements and friendship with Augustus, according to the Pliny's statement, he became very rich and purchased agricultural land in Picenum. From the archaeological sources we know that he produced the amphorae, which is attested with the stamps bearing his name, and it will be shown on the map of the dispersion of the amphorae made in his workshops. Due to the size of his land, we presume that he was producing the wine or olive oil as well, which he exported in his amphorae. With this paper we would like to encircle all the epigraphic, archaeological and literary sources related to Lucius Tarius Rufus and try to compare them mutually. In the paper we will give all the major facts about his life, but also some new questions and assumptions related to his role in the connection between Rome and Liburnia.

STIPAN DILBER, MIRKO RAŠIĆ (LJUBUŠKI)

Prikazi rimske nošnje na spomenicima u unutrašnjosti provincije Dalmacije tijekom prvog stoljeća po Kristu

Na prostoru Duvanjskog, Livanjskog i Glamočkog polja pronađeno je dvadesetak spomenika, koji daju uvid u nošnju stanovnika tih krajeva u antičko doba. Iz pregleda nošnje može se doći do zaključka da nema direktnih analogija s rimskom i grčkom nošnjom, niti s nošnjom zapadnih provincija.¹

Delmati, koji su naseljavali Duvanjsko polja, kao izrazito stočarsko stanovništvo, zasigurno su od uvijek upotrebljavali vunu i krzno ovaca za svoju odjeću, a kožu za svoju obuću.² Pronalaskom tkalačkih utega na gradini kod sela Zidine, nedaleko od Buškog jezera, vidi se da su stanovnici ovih prostora tkali tkanine.³ Kako su se na prostoru triju polja nalazila uglavnom manja naselja, izrada nošnje se vjerojatno zasnivala na lokalnoj proizvodnji s velikom dozom autohtonih elemenata, a tek manji dio odjevnih predmeta pribavljao se iz obrtničkih radionica koje su se nalazile u obližnjim većim centrima (Salona).⁴ Nošnja se razlikuje od klasične rimske u tome što u nošnji daje autohtoni karakter.⁵

Nešto istočnije, prostor Ljubuškog polja i okolice iznimno je bogat antičkim spomenicima koji prikazuju rimsku portretisku, sa jasno vidljivim odjevnim predmetima. Ovaj kraj je u potpunoj suprotnosti sa Duvanjskim, Livanjskim i Glamočkim poljem, naime, na nalazima s ovog područja možemo zabilježiti jedino tipični rimski način nošnje, bez ikakvih autohtonih motiva. Područje antičkog Ljubuškog razvilo se relativno brzo još tijekom prve polovice I. st. po Kr. kada se osniva augzilijski logor na Gračinama⁶ te veteransko naselje, razlog tome je i blizina velikog središta kao što je Naron. Naime, ovim radom ćemo nastojati prikazati odnos između dvije potpuno različite sredine na relativno malenom prostoru.

The depiction of the Roman clothing on the monuments from the hinterland of the province of Dalmatia in the 1st century

Around twenty monuments were found on the grounds of Duvanjsko, Livanjsko and Glamočko field, which gives the insight into the folk costumes of the inhabitants of these regions in ancient times. Based on a review of the costumes we can come to the conclusion that there is no direct analogy with the Roman or Greek costumes as well as with the costumes from the western provinces.

The Dalmatae, who settled on the mentioned fields, as distinctly cattle breeding population, always used the wool and sheepskin for their clothes and footwear. With discovering loom weights in the ruins near the village walls, near Buško lake, it's noted how the residents of these areas weaved fabric. As mostly small villages were located on the mentioned fields,

¹ I. Čremošnik, 1963, 121.

² M. Zaninović, 2007, 175.

³ M. Zaninović, 2007, 175.

⁴ M. Zaninović, 2007, 175.

⁵ I. Čremošnik, 1963, 103.

⁶ J.J. Wilkes 1969, 139-143.

costume making was probably based on local production with a great deal of indigenous elements, with only a small part of the garments they procured from craft workshops which were located in the nearby larger centers (ancient city of Salona). The display of costumes on the monuments of Duvnjsko, Livanjsko and Glamočko fields have maintained a strong indigenous tradition. The costumes differentiate from classical Roman in a way that these costumes have indigenous local character. All of this is confirmed by a number of monuments found on the territory, which gives us the insight into the costumes of the inhabitants of these regions.

A little further east, the area of Ljubuško fields and its surrounding area is extremely rich regarded ancient monuments that depict Roman portretism with clearly visible clothing. This region is contrary to Duvanjsko, Livanjsko and Glamočko field, due to the findings in Ljubuško area that can only record a typical Roman fashion costumes, without indigenous motifs. The area of ancient Ljubuško developed relatively quickly during the first half of the first century AD, when auxiliary camp and veteran settlement was established in Gračine, due to its proximity of the large centers such as Naron. Specifically, this paper will try to present the relation between two completely different environments in a relatively small space.

ĐŽEVAD DRINO (ZENICA), BENJAMINA LONDRC (TRAVNIK)

De officio praesidis – o službi upravitelja provincije, s posebnim osvrtom na sudbenu djelatnost

Sačuvani terminacijski ili međašni natpisi s područja današnje Bosne i Hercegovine ukazuju na sudsku djelatnost upravnika provincije u sporovima oko granica pojedinih plemenskih područja i oni su svakako dragocjeno vrelo za topografsku rasprostranjenost pojedinih plemena, ali i ukazuju na način organiziranja i vršenja sudske vlasti u provincijama. Tako iz natpisa na živom kamenu kod sela Vaganj (općina Šipovo, u blizini Jajca) doznajemo da je namjesnik provincije Dalmacije Lucije Kamil Skribonijan, u doba cara Klaudija, ovlastio centuriona VII. legije da odredi granice plemena Sapuata i Lamatina što je ovaj i učinio, o čemu svjedoči i tekst natpisa. Natpisi počinju imenom namjesnika provincije pa se sudska odluka uvijek donosi po njegovom naređenju ili nalogu (*ex decreto, ex iussu, ex sententia*, itd.), što je u skladu sa mišljenjem rimskog pravника Kalistrata. Justinijanove Digeste u prvoj knjizi i XVIII titulu s ukupno 21 fragmentom i 11 paragrafa, na temelju odlomaka iz djela najznačajnijih rimskih pravника Ulpijana, Paula, Julijana, Modestina, Papinijana i ostalih, pored ostalih dužnosnika regulišu i obaveze upravnika provincije.

Rad je urađen po latinskom tekstu *Corpus iuris civilis*, vol. 1., prvo izdanje iz 1872. god, priređivač Theodor Mommsen, koji je u XI izdanju iz 1908. god. priredio Paulus Krueger, a koji se temelji na *liber Florentinus*, te srpskom prijevodu dr. Antuna Malenice.

De officio praesidis – on the service of the governor of the province, with special emphasis on judicial activity

Preserved terminational or boundary stones from the area of today's Bosnia and Herzegovina, point towards the judicial role of the governor of the province in disputes about the land borders, belonging to particular tribes and they most certainly represent a valuable source in tracing the topographical distribution of certain tribes, but also point towards the type of organisation and execution of judicial power in the provinces. Thus, from the writings on bedrock near the village of Vaganj (the municipality of Šipovo, near Jajce), we learn that the governor of the Dalmatia province, Lucius Camillus Scribonianus, during the reign of Emperor Claudius, authorised the centurion of the VII legion to mark the borders of the Sapuates and Lamatini peregrine communities, which he did. The inscriptions begin with the name of the governor of the province, so the judicial ruling was always made at his order or decree (*ex decreto, ex iussu, ex sentential* etc), according to Roman jurist Callistratus. Justinian's *Digesta* in the first volume and XVIII titulus with 21 fragment and 11 paragraphs, based on the fragments from the works of some of the most significant Roman jurists: Ulpian, Paulus, Julius, Modestinus, Papinianus and others, along with other officials, also regulate the responsibilities of the governor of the province.

The paper was based on the Latin text *Corpus Iuris Civilis*, vol.I, 1st edition, 1872, edited by Theodor Mommsen and XI edition, edited by Paulus Krueger, based on the *Liber Florentinus* and the translation into the Serbian language by Antun Malenica, PhD.

DANIJELO DŽINO (SYDNEY), ALKA DOMIĆ-KUNIĆ (ZAGREB)

A view from the frontier zone: Roman conquest of Illyricum

The paper is discussing Roman political and military interaction with littoral and hinterland of Eastern Adriatic, relying partly on recent monograph of the authors published in Croatian language. Earlier interpretations of this interaction saw it as continuing process of conquest starting in 3rd century BC and ending with a formation of Roman provincial infrastructure in late 1st century BC/ early 1st century AD. Such a view is based on preserved written evidence, deriving from the Roman collective memory and time-mapping. Connection of otherwise unconnected events resulted with construction of the narrative of conquest, which is present from Velleius Paterculus to early modern times and the narratives of Lucius and Farlatti. The paper will see Roman interaction with this region as a functioning of imperial frontier-zone, from its creation in 3rd century BC, to the final conquest in the Augustan era.

TOMASZ DZIURDZIK (WARSZAWA)

***Ob natalem divi Augusti...* Reconstructing the Julio-Claudians' position in the institutional memory of the Roman army**

The Roman army held numerous religious ceremonies related not only to the contemporary emperor and his family, but also to his deified predecessors, as evidenced mostly by *Feriale Duranum* and the epigraphy. Among the 3rd century ceremonies several were held in the memory of Augustus and his heirs. This strikingly long upholding of religious services related to past rulers implies that the Roman army had what we might call an institutionalized historical memory.

The aim of this paper is to reconstruct what meaning for the Roman army held the ceremonies dedicated to the Julio-Claudians. Crucial to the argument are the reasons that led to such long-lasting remembrance. It is necessary to ascertain to what extent this was imposed with a view on maintaining the *esprit de corps*, promoting loyalty to the state and ruler along with supporting his claim to power. On the other hand, the Julio-Claudians could have indeed been alive in the collective memory of the soldiers as their benefactors. The military probably also saw them as icons of the idealised, glorious past.

ZLATKO ĐUKIĆ (Osijek)

Zakonske reforme u Augustovo doba

Rad opisuje zakonske reforme u Augustovo doba koje su provedene uz zadržavanje temeljnih načela rimskog prava. Rimsko pravo u ranijim periodima svoga razvitka je nejedinstveno bilo da je riječ o postanku, izvorima i području primjene. Augustove reforme obuhvaćaju treće, razdoblje principata ili doba klasičnog prava sa sljedećim obilježjima: car je imao zadnju riječ kada je trebalo prihvatiti ili odbiti novi zakon. Uvedena je nova kategorija branitelja za građane optužene za zločine, dok su rimski magistrati bili zaduženi za kazneno pravo. Posebnu ulogu ima *praefectus praetorio*, najbliži carev pomoćnik. Institut princepsa omogućio je Augustu da donosi sve odluke o vojnim pitanjima. Augustove reforme dovele su do velikih socijalnih promjena. Senatorski sloj je nestajao, a sve više do izražaja dolaze vitezovi tj. predstavnici novčarsko-trgovačkih slojeva, a nešto kasnije i državna birokracija. Kao posljedica socijalnih promjena dolazi do jačanja italike uloge, te provincijalne ili municipalne aristokracije.

Augustov principat ili doba klasičnog prava ključan je događaj za novi povijesni tijek koji otvara pitanje koliki je stvarni utjecaj zakonskih reformi u Augustovo doba o čemu će više riječi biti u nastavku rada.

Legal reforms during Augustus' era

The paper describes legal reforms which took place during Augustus' reign and which adhered to the basic principles of Roman law. The Roman law was varied in the early periods of its development, whether we talk about its origins, sources or areas of implementation. Augustus' reforms take place during the third period of the principate or the period of classical Roman law that had the following features: the emperor made the ultimate decision concerning the acceptance or rejection of a new law; a new category of defense lawyer for the citizens who have committed crimes was introduced, whereas the Roman magistrates were in charge of criminal law; the *praefectus praetorio*, the emperor's closest assistant, had a special role. The institute of princeps has made it possible for Augustus to make all the decisions concerning military issues. Augustus' reforms have caused major social changes. The senatorial order was slowly disappearing, whereas the knights, as representatives of financiers and merchants, gained strength. They were followed by the government administration. As a consequence of the social changes, the Italic role is becoming stronger, as well as the provincial or municipal aristocracy.

Augustus' principate or the period of classical Roman law is crucial for a new historical development which poses the question concerning the exact influence of the law reforms made during Augustus' reign which the paper will explain in more detail.

DAVIDE FAORO (BOLOGNA)

Il bellum Batonianum e la macroprovincia dell'Illirico. Alcune osservazioni da una poco nota iscrizione veronese

L'iscrizione CIL V 3346 riporta le ultime righe di testo sepolcrale inciso su di una tomba a dado, originariamente di notevoli dimensioni, ora conservata presso il Museo Archeologico di Verona:

bel]/[lo] Batoniano praefui(t) / Iapudiai(!) et Liburn(iai!) / sibi et libertis / t(estamento) f(ieri) i(ussi)

Il testo si riferisce all'ultima parte di un presunto *elogium* iscritto per un anonimo che partecipò alla repressione della grande rivolta dell'Illirico. Tale forma è molto singolare e pressoché sconosciuta nell'epigrafia della *Venetia*, sebbene essa riporti soluzioni epigrafiche strettamente locali, quali il dittongo *ai*, il che conferma la provenienza veronese dell'intestatario del monumento.

Il verbo *praefui(t)* è enigmatico e potrebbe celare una varietà di soluzioni. La prima è che esso si riferisca direttamente ad un *praefectus* di rango equestre, con compiti di presidio costiero. In questo caso avremmo un *praefectus Iapudiae et Liburniae* alla stregua di altri conosciuti in questi anni o nei decenni immediatamente successivi, Asturia, Galizia, Isole Baleari, Corsica, Sardegna, Alpi, Pannonia, Mesia, Giudea, Commagene, Cappadocia in zone di recente annessione, fosse essa limitanea, come lungo il Danubio, o interna, come nella citata Barbagia sarda. Tali figure costituivano un'efficace risposta presidiale, là dove venisse richiesta una certa flessibilità ed un buon livello di adattamento a condizioni ambientali peculiari. Espressione dell'esercito imperiale, i prefetti erano sotto questo punto di vista emblema della nuova autocrazia e allo stesso tempo frutto del consolidato pragmatismo romano. L'eventuale prefettura risulterebbe dunque del tutto giustificabile all'interno di una macroprovincia quale fu l'Illirico augustea. Qualche decennio più tardi, possediamo testimonianza di altre prefetture in Illirico, alcune delle quali aventi come oggetto popolazioni che si distinsero in occasione della grande rivolta del 6-9 d.C., come i *Daesidiates*.

Ma ci potrebbe essere anche un'altra soluzione. Durante il *bellum Batonianum* vi fu sul territorio un'altissima percentuale di legioni e di truppe ausiliarie. Ed indicativamente il territorio costituito dalla *Iapudia* e dalla *Liburnia* non era poi così limitato. *Praesum* è peraltro il verbo tecnico con il quale in epigrafia, ma più generalmente nel linguaggio amministrativo, si indica l'azione di governo di un magistrato nei confronti di una *provincia*. Il caso più recente e più noto è offerta dalla *tessera Paemeiobrigensis* in cui il mandato dei legati della *Transuduriana provincia* viene così indicato da parte di Augusto medesimo. Dal momento che nella Verona d'epoca augustea la presenza di un senatore è del tutto giustificabile, il nostro anonimo potrebbe essere stato un legato, questorio (come lo fu Velleio in Illirico) o pretorio, incaricato del governo della *Iapudia* e della *Liburnia*. In questo caso, è lecito sostenere che l'anonimo fosse stato posto a capo di una *provincia*, la quale designava non tanto un'unità amministrativa dell'Impero, quanto un mandato affidato a un alto funzionario al di fuori dell'Italia, secondo una tipologia di legazioni ben testimoniata nella prima epoca augustea, allorché il sistema amministrativo dei territori in via di acquisizione si trovava in una condizione di costante evoluzione. Oltre all'impianto di delega dell'*imperium*, tratto comune a codesti *legati* concerneva l'occasionalità dei distretti a cui erano preposti, la cui funzione si esauriva allorché la progrediente conquista e il controllo del territorio non ne richiedevano più l'esistenza. Se di un legato si tratta, il nostro anonimo dovette essere sottoposto durante il *bellum Batoniaum* all'autorità di Tiberio. Ma le affinità con la *tessera Paemeiobrigensis* non si esauriscono qui, poiché l'indagine si

sposta alla comprensione dell'occasionalità o meno della provincia *Iapudia* e *Liburnia*. In contesti provinciali assai simili, vasti, armati e destinati al governo di un legato di rango consolare, quali la Hispania Citeriore, la Germania (ante 9 d.C.) o la Siria, assistiamo, dove le fonti lo permettono, alla creazione di sottoripartizioni affidate a legati di rango minori, solitamente pretori, ai quali veniva destinata una porzione dell'esercito di stanza nella provincia. La domanda risiede nel comprendere se il mandato sulla *Iapudia* e la *Liburnia* fosse stato conseguente alla grande rivolta o se invece esso sia da considerare una suddivisione originaria dell'Illirico già attuata nel 8 a.C. In secondo luogo, sappiamo dalla *tessera Paemeiobrigensis* della concessione da parte di Augusto di *immunitates* agli indigeni Asturi rimasti fedeli a Roma durante la locale sommossa successiva alla conquista e ciò appunto grazie alle informazioni raccolte dai legati colà dislocati. Anche qui, il parallelismo con le coeve vicende illiriche, risiede nell'interrogativo se e quanto il nostro anonimo (o quanti che gli corrispondevano) avessero avuto voce nel premiare la fedeltà delle *civitates* della *Liburnia* durante il *bellum Batonianum* e se ciò fosse alla base della concessione delle *immunitates* note per via letteraria.

Quale sia il nostro Anonimo, cavaliere o senatore, l'*elogium* pone infine alcune questioni. Nel primo caso, si assiste alla proseguo dell'appropriazione di queste forme da parte dell'ordine equestre, sulla scia dell'esempio aperto da Cornelio Gallo. Nel caso in cui si tratti di un senatore, invece, ripropone, anche a livello municipale, soluzioni ben note nella capitale: per entrambi tuttavia è lecito credere che il nostro anonimo avesse ben presente la forma dell'*elogium* epigrafico dei *virī triumphales*, che, da qualche anno, aveva presso il tempo di Marte Ultore un polo catalizzatore. Quanto alla realtà locale, è significativa la chiusa con la menzione del *bellum Batonianum*: al di là del fatto se l'incarico in Illirico fosse stato o meno il vertice della carriera, la grande rivolta illirica dovette seminare preoccupazione, se non vero e proprio terrore, in molti centri della *regio X*: l'avervi partecipato, per di più a capo di un settore al confine tra l'Italia e l'Illirico, dovette costituire agli occhi dei concittadini un vanto notevole per il nostro anonimo e la sua famiglia.

SNEŽANA FERJANČIĆ (BEOGRAD)

Recruitment of auxilia in Illyricum from Augustus to Nero

The aim of this paper would be to examine the patterns of recruitment of auxiliary regiments which garrisoned Illyricum during the reign of the Julio-Claudian dynasty. Scant epigraphic evidence, however, allows us only to glimpse general principles of conscription. Inscriptions seem to indicate two distinct sources of new soldiers. The *alae* and cohorts of Illyricum were conscripted in the original areas of their recruitment. The cohort II *Cyrrhestarum*, for instance, was regularly drafted in Syria and the cohorts III *Alpinorum* in the Alpine communities. Available epigraphic evidence testifies that the local recruitment of auxiliary regiments in Illyricum started as early as the first half of the first century AD. It seems that the main bulk of recruits came from the tribes of southern Pannonia, an area which has been under the Roman rule and influence since Augustus' reign.

NASER FERRI (PRISHTINE)

Rimsko osvajanje i militarizacija Dardanije

Dardansko se kraljevstvo po prvi puta spominje u antičkih autora u IV st. prije Krista, no arheološki nam nalazi svjedoče da je dardanska država postojala još potkraj VII. st. prije Krista.

Prvi dodiri Dardanaca i Rimljani su se dogodili tijekom IV. stoljeća prije Krista u vidu vojnih alijansi protiv Makedonije i ti su vojni savezi potrajali do godine 168. prije Krista, kada je Rim osvojio, a kasnije i pacificirao Makedoniju i kada su Rimljani krenuli osvajati teritorij sjeverno od Makedonije do Dunava. Ratovi između Rimljana i Dardanaca vođeni su od II st. a osvajanje je okončao Augustov konzul Kras.

Postrojbe rimske vojske ostavile su brojna epigrafska svjedočanstva na tlu Dardanije gdje su tijekom I st. tragove svoje nazočnosti ostavili veterani, vojnici i časnici legija: *I Italicae, IIII Macedonicae, V Macedonicae, IV Flaviae, VII Claudiae i XIII Geminae* te kohorti: *II Paretoriae, I Cretum i I Cilicum, I Montanorum* te *alae Flaviae*.

Navedene su postrojbe učestvovalе u osvojenju Dardanije i teritorija do Dunava i obala Crnoga Mora stvorivši tako uvjete za osnivanje nove provincije Mezije (podijeljene 86. god. n.e. na Donju i Gornju Meziju).

Godine 62. po Kristu na teritorij Gornje Mezije stacionirana je legio VII *Claudia* a 86. i IV *Flavia* i ove su dvije legije, uz nekoliko auxilijarnih postrojbi, ostale ovdje stalno stacionirane do kraja antike.

La conquista romana e la militarizzazione della Dardania

Il Regno Dardanico viene menzionato per la prima volta dagli autori antichi durante il IV° secolo A.C. mentre le scoperte archeologiche testimoniano l'esistenza dello stato Dardanico nel fine del IV° secolo A.C.

I primi contatti tra Dardani e Romani sono stati istaurati durante il IV° secolo A.C. nella forma delle alleanze militari contro la Macedonia le quali durarono fin quando la Macedonia fu invasa dai romani per proseguire con le conquiste dei territori al nord dalla Macedonia verso Danubio.

Le lotte tra Dardani e Romani comparirono dal II° secolo A.C. mentre la conquista della Dardania fu completata dal console Crassus sotto il comando dell'Imperatore Augusto.

Le unità che componevano l'esercito romano furono numerosi, come le legioni : *I Italica, IIII Macedonica, V Macedonica, IV Flavia, VII Claudia e XIII Gemina*, per seguire poi con le coorte: *II Pretoria, I Cretum, I Cilicum, I Montanarum* ed *ala Flavia*, quali lasciarono abbondante tracie epigrafiche in tutta la Dardania.

Le sopramenzionate unità militari furono partecipi nella conquista della Dardania nonché dei terreni fino a Danubio e Mar Nero, creando in tal modo le premesse per la fondazione della provincia della Moesia, la quale negli anni 86 fu divisa nella Moesia Superiore ed Inferiore.

Negli anni 62 P.C. nel territorio della Moesia Superiore furono dislocati la VII. legione *Claudia* mentre negli anni 86. P.C. aderisce anche la IV. legione *Flavia*, entrambi furono rimasti di continuo fino al termine dell'antichità.

RUBÉN GARCÍA RUBIO (ZARAGOZA)

When the Augustus' architecture woke up. The case of Louis I. Kahn and the American architecture

“Marmoream relinquo, quam latericiam accepi” (I found a city of brick and I left it acity of marble). With these pronounced words, according the legend, the Roman Emperor Augustus just before he died, summarized the huge change that he promoted in the Architecture of the city of Rome. Maybe these words are a bit excessive in the physical sense, but in the metaphorically sense, they prove his great architectural legacy. These traces could be found in the most important works of the Roman Architecture like the Pantheon, the Ara Pacis and its surroundings, the Forum of Augustus, the Theatre of Marcellus or the Mausoleum of Augustus. The present abstract will try to link the work of these great builders: Augustus and the American architect Louis I. Kahn. Firstly, I will analyze the stage of Louis Kahn at the AAR; secondly, I will go into detail about the lessons were given to Kahn about Augustus' Architecture; and finally, I will explain how Louis Kahn used the previous lessons on his own architectural work.

KORNELIJA A. GIUNIO (ZADAR)

«Junačka djela božanskog Augusta kojima je vlasti rimskog naroda podredio svijet» – Primjer kolonije *Iulia Iader*

Iader (Zadar) postao je rimska kolonija u posljednjoj četvrtini I. stoljeća prije Krista, drugi grad po značaju iza glavnog grada provincije Salone. Rimski grad sagrađen je na poluotoku na kojem se i danas nalazi njegovo središte. Tema ovog izlaganja neka su razmišljanja o osnutku kolonije rimskih građana, *coloniae Iuliae Iader*, u prvim godinama vladavine cara Augusta.

“The achievements of the divine Augustus by which he brought the world under the empire of the Roman people” – The example of *Colonia Iulia Iader*

Iader (Zadar) became a Roman colony in the last quarter of the 1st B.C., a city second only to the provincial capital *Salona*. The Roman city was built on the peninsula on which even today its centre is located. The topic of this paper will be some reflections on the establishment, foundation of the colony of Roman citizens, *colonia Iulia Iader*, in the early years of the Reign of Emperor Augustus, *parens coloniae*.

MIROSLAV GLAVIČIĆ, NIKOLA CESARIK (ZADAR)

Centurioni XI. legije u provinciji Dalmaciji

Vladavina cara Augusta označila je jednu od najvažnijih prekretnica u rimskoj povijesti, u kojoj su gotovo sve sfere upravnog aparata doživjele značajne promjene. Između ostalog, tijekom njegove vladavine završen je proces uvođenja profesionalne vojske čime legijske postrojbe dobivaju stalan karakter. Nakon što su Rimljani godine 9. nakon Krista ugušili ustanak Batona (*bellum Batonianum*), krajem Augustove vladavine *Burnum* postaje stalno boravište XI. legije – postrojbe posvjedočene brojnim epigrafskim spomenicima u provinciji Dalmaciji. U radu će se tematizirati oni natpisi sa spomenom centuriona XI. legije, za koje se sa sigurnošću može zaključiti da su tu dužnost vršili dok je legija boravila u Dalmaciji. Na tim su natpisima zabilježena imena nekoliko primipilara (*primipilares*), od kojih su dvojica odlikovana za vojne zasluge od Augusta i Tiberija, što svjedoči da je XI. legija došla u Ilirik najkasnije u jeku Iliričkog ustanka. Ipak, imena većine centuriona dokumentirana su na spomenicima običnih vojnika, koji su izrazili pripadnost centuriji navodeći imena svojih zapovjednika. Zanimljivo je da svi spomenici takvog sadržaja potječu iz perioda nakon 42. godine, kada legija dobiva počasnu titulu *Claudia pia fidelis*. Postoje također i epigrafska svjedočanstva da su centurioni, osim uobičajenih vojničkih, obnašali i različite upravne dužnosti pri uredu provincijskog namjesnika, vodeći upravu peregrinskih zajednica (*praefecti civitatum*) ili sudjelujući kao namjesnikovi povjerenici (*iudices*) pri rješavanju teritorijalnih razgraničenja. Centurioni su imali iznimno značajnu ulogu u cjelokupnoj učinkovitosti legijskih postrojbi, a za postizanje te prve časničke službe trebalo je odslužiti otprilike između 13 i 20 godina na nižim položajima, što posvjedočuje i nadgrobni spomenik centuriona iz Burna, koji je u vojsci proveo čak 43 godine. Ipak, do centurionata se moglo doći i direktnim imenovanjem iz viteškog staleža (*ex equite Romano*), što je također epigrafski potvrđeno na nekoliko natpisa sa spomenom centuriona XI. legije.

Centurions of XIth legion in the province of Dalmatia

The Augustan age marks one of the most important turning points in Roman history, in which almost all the spheres of the administrative apparatus undergone through major changes. Among other, during Augustus' reign the process of professionalization of the army reached its peak, in which legions developed their permanent character. After the end of the *bellum Batonianum* in AD 9, at the end of Augustus' rule, the fortress of Burnum became permanent station of XIth legion, whose presence in the province of Dalmatia is witnessed on the large number of epigraphic monuments. This essay will follow the inscriptions mentioning centurions of XIth legion, who certainly held their office while the legion was stationed in Dalmatia. The inscriptions mention a couple of primipilares, of whom two were decorated for military achievements by Augustus and Tiberius, which therefore leads us to the conclusion that XIth legion was brought to Illyricum at the latest during the Batonian war. However, the names of most centurions are documented on the funerary monuments of ordinary *milites* expressing their belonging to *centuria*. What is more interesting is that those same monuments are all dated after AD 42, when legions name got attributed with an honorary title *Claudia pia fidelis*. There is also epigraphic evidence that centurions, besides usual military assignments, were also included in different administrative duties, such as the administration of peregrine communities (*praefecti civitatum*) or representation of the governor (*iudices*) in resolving

of territorial disputes. Centurions had a significant role in the overall efficiency of legions and for the achievement of the status of centurion one must pass through the lower ranks minimally 13 to 20 years, which is suitably testified on the monument of the centurion from Burnum, who served in legion for 43 years. Nevertheless, the centurionate could be reached through direct commission from equestrian order (*ex equite Romano*), which is also epigraphically testified on several inscriptions mentioning centurions of the XIth legion.

ANTONIA HOLDEN (OTTAWA)

The abduction of the Sabine women: Shifting perceptions and Augustan moral reform

The Sabine narrative was forged in the Age of Italian Conquest, -long before the extant literary sources, as a conceptual analogy of colonial dominion, and the topical issue of citizenship and the Roman commonwealth. By contrast, the later narratives reflect the societal norms of a more sophisticated Rome, now informed by among other things, the moral agenda of Octavian/Augustus, including the *Pax Romana*. The evidence suggests the new age prompted shifts in perceptions about the abduction of the Sabine women, which are reflected in the ambivalence with which the subject was treated. By the first century BC when the literary notices and narratives appear, the abduction was invoked as crude and uncouth, a negative metaphor of moral impropriety, requiring remedial correction (Cicero, Propertius). Livy reports the story with qualifications aimed at justifying the seizure as a necessary means to an end, a critical flashpoint in the ascendancy of Rome. The recent dating of Livy's first pentad to the late thirties does not preclude an Augustan interpretation: As early as the aftermath of Actium, Octavian began laying the groundwork for the moral propaganda that would become law later in the reign. It is difficult not to see in Livy's narrative, an affirmation of ideals of Octavianic/Augustan *pietas* and *pax*, which conflated loyalty to state and to family, and legitimized imperial growth by imposing moral propriety on the conquerors, respectively.

This shift in perceptions is borne out by the visual tradition of the abduction of the Sabine women. The subject does not appear in Roman imperial art, except in commemorative medallions, where the iconography refers to theatrical performances of the abduction in the circus at the *Consualia*, the traditional location of the seizure. The absence of Sabines in Roman art is connected to Augustan visual programs which favored iconic images in public contexts over the elaborate historical narratives of the late Republic, and furthermore avoided the subject because it evoked a darker side of Romulus, and a "historical" rape narrative that could not be nuanced or justified with words.

JANKA ISTENIČ (LJUBLJANA)

Traces of Octavian's military activities in Slovenia

Octavian, Caesar's adopted son and heir, future Emperor Augustus, undertook military campaigns (35–33 BC) in the Western Balkans. These, known as the Illyrian wars, were described by Appian.

The sites of Grad near Reka and Gradišče in Cerkno in the Idrija-Cerkno region of western Slovenia yielded traces of Roman military assaults: Roman weapons, military equipment and coins. These indicate that the assaults took place between 40 and 30 BC. This date can be narrowed down further with the information provided by Appian. He relates that Octavian, at the beginning of the Illyrian wars, subdued several peoples including the *Carni*. The territory of the *Carni* in the east most probably included the mountainous Idrija-Cerkno region. It can be concluded that, at the beginning of the Illyrian wars, the Romans conquered the hinterland of the Soča Valley and of the main road from *Aquileia* (in Italy), across *Ocra* (Razdrto), to *Nauportus* (Vrhnika) and *Emona* (Ljubljana), which was vital for the safety of Italy. At that time, the Roman settlements at *Nauportus* and *Emona* had probably already been established.

Roman military finds of the period of Octavian from other sites in Slovenia shall also be reviewed and discussed.

IVANA JADRIĆ-KUČAN (ZADAR)

Carski kult u rimskoj provinciji Dalmaciji u doba cara Tiberija

U vrijeme cara Tiberija i njegovih namjesnika Publija Kornelija Dolabele i Lucija Voluzija Saturnina carski kult u čitavoj provinciji Dalmaciji doživljava pravi procvat. I sami namjesnici bili su u gradu Rimu članovi svećeničkog kolegija *sodales Titii*, koji se brinuo za štovanje Božanskog Augusta, čime su bili jako dobro upućeni u carsko štovanje, te su se upravo poznavanjem njegove ideologije i moći aktivno zalagali za promicanje kulta i za njegovo osnivanje unutar brojnih gradova. Bogata arheološka građa iz njihova perioda pokazuje da je carsko štovanje unutar provincije uzelo maha. U vrijeme Dolabele gradi se svetište carskog kulta u Naroni, osniva se kult u Epidauru i formira se skupina carskih kipova julijevsko-klaudijevske obitelji u Naroni, a u doba njegova nasljednika Voluzija Saturnina uvodi se carsko štovanje u Argirunt i Enonu.

Velik poticaj carskom štovanju dao je i Tiberijev sin Druz koji je boravio u provinciji Dalmaciji u prekidima oko 3 godine da bi stekao naklonost vojnih trupa te aktivno promicao politiku svoga oca. Za to vrijeme obilazio je njezina središta, te se brinuo se za uspostavljanje carskog kulta, pa je između 17. i 20. god. boravio na Isi i tom je prilikom izgradio ili proširio vježbalište (*campus*), a u Osoru mu je vjerojatno prilikom njegova boravka bila postavljena i carska skulptura.

Imperial cult in the province of Dalmatia during Tiberius' reign

During the reign of emperor Tiberius and his governors *P. Cornelius Dolabella* and *L. Volusius Saturninus* the imperial in the province of Dalmatia cult reached its peak in the entire province. In the city of Rome governors were members of a collegium of priests *sodales Titii* which was entrusted with veneration of the Divine August. Therefore they were well acquainted with the imperial veneration, and they used their knowledge of its ideology and power to promote the cult and introduce it in many cities. Rich archaeological finds from their period indicate that the imperial cult was widely spread in the province. Sanctuary of the imperial cult in Naronia was built during Dolabella, the cult was introduced in Epidaurum as well and a group of imperial statues of the Julio-Claudian family was set up in Naronia. During Dolabella's successor *Volusius Saturninus* the imperial cult was established in Argyruntum and Aenona.

A great impetus to imperial veneration came from Tiberius' son Drusus who stayed in Dalmatia for about 3 years with interruptions in order to win support of the military troops and promote actively his father's policy. During this period he visited centers of the province and organized the introduction of the imperial cult. Between 17 and 20 AD he stayed at Issa where he built or extended training field (*campus*). It is very likely that his imperial statue was set up in Osor during his visit to this city.

KRISTINA JELINČIĆ-VUČKOVIĆ, ASJA TONC (ZAGREB)

Keramički nalazi iz iločkog groba 5

Na lokalitetu Ilok – Dvor knezova Iločkih 2006. godine pronađen je djelomično uništen ranorimski grob. Uz priloge naoružanja te druge sitne metalne, staklene i koštane nalaze, ističe se velika količina keramičke građe. Posebnu pozornost zaslužuju dvije čaše keramike tankih stijenki te amfora za transport ulja Dressel 6B s pečatom Lekanijske Baze. Istoj cjelini pripada i niz ulomaka drugih keramičkih kategorija poput sive glačane keramike, lonaca grube izrade, crveno pečene stolne keramike te svjetiljki. Ovom prilikom prikazati će se različite vrste keramičkog posuđa i njihovi tipovi. Pronađeni su uvozni keramički predmeti, važni za datiranje, kao i predmeti vjerojatnog lokalnoga porijekla. Zajedno govore o prihvatanju novih običaja, ali i o očuvanju lokalnih tradicija u oblikovanju i tehnologiji izrade keramike, pokazujući složenost procesa romanizacije lokalnoga stanovništva.

Ceramic finds from grave 5 in Ilok

In 2006 a partially destroyed early Roman grave was excavated on the site of Ilok – Dvor knezova Iločkih. Alongside weaponry and other small metal, glass and bone finds, it contained a large amount of various pottery finds. Especially significant are two cups of thin-walled pottery and an olive oil Dressel 6B amphora with stamp of *Laecanius Bassus*. The same assemblage includes other pottery categories, such as grey burnished ware, coarse ware pots, red fired tableware and lamps. On this occasion we will show the different types of ware and their typology. Imported ceramic vessels, important for dating, were found together with pieces of probable local origin. Together they illustrate the acceptance of new customs, but also the preserving of prehistoric traditions in the pottery production, showing thus the complexity of the process of Romanisation of local inhabitants.

IVA KAIĆ (ZAGREB)

Geme kao dio augustejske propagande. Neki primjeri iz Hrvatske

Geme su u vrijeme Augusta korištene kao propagandno sredstvo, s raznolikim i dobro poznatim motivima koji se mogu povezati s takvim političkim programom. Gliptičke zbirke, koje se čuvaju u hrvatskim muzejima, nisu u cijelosti objavljene. Međutim, među objavljenim materijalom mogu se izdvojiti geme koje pripadaju ovoj skupini, primjerice geme s prikazom jarca, Augustovog zodijskog znaka, ili pak poznata staklena kameja s Livijinim poprsjem.

Engraved gems as part of the Augustan propaganda. Some examples from Croatia

Engraved gems in the time of Augustus were used as means of propaganda, with diverse and well-known motifs that can be linked to such a political program. Glyptic collections which are kept in Croatian museums are not fully published. However, among the published material, some engraved gems that belong to this group can be singled out, such as gems depicting capricorn, a zodiac sign of Augustus, or a famous glass cameo with Livia's bust.

IVANKA KAMENJARIN (KAŠTELA)

Aucissa fibule iz Sikula

Autorica će u radu donijeti prikaz fibula tipa *Aucissa* koje su do sada pronađene u Sikulima. Vrlo su raširene tokom prvog stoljeća, ima nekoliko podvrsta i sve se dobro datiraju. Uz pokušaj tipologizacije i datiranja sikulskih primjeraka, pokušat će se datirati i kontekst nalaza.

Aucissa fibulae from Siculi

The author will in this study present the fibulae of the *Aucissa* type type that have been found so far in Siculi. They are widespread during the 1st century AD, there are several subtypes that can be dated. She will try to typologize and date the Siculian exemplars, but also will try to date the context of discovery.

PÉTER KOVÁCS (*PILISCSABA-WIEN*)

Northern Pannonia and the Roman conquest

In my paper I wish to deal with the heavily discussed question when Northern Pannonia (North of the river Save) was attached to Illyricum and when the province Pannonia was founded. I intend to point out that Western Pannonia never belonged to the Norican kingdom as it was supposed based on the wrong translation of Pliny Nat. hist. III.146. The division of Illyricum and province Pannonia was founded latest under Tiberius' reign (no later date (Claudius, Vespasian) is acceptable). The supposed military districts must also be excluded. The question of Eastern Pannonia (eastern Transdanubia) and the military occupation must separately be handled. In my paper I must study the Pannonian data of Strabo's, Pliny's and Ptolemy's works in detail.

BRUNA KUNTIĆ-MAKVIĆ (ZAGREB)

Oktavijanova ἀριστεία

U kurikulu Oktavijana Augusta spominje se malo osobnih podviga na bojnome polju. O događaju iz 35. god. pr. Kr., tijekom opsade Metula, zna se iz ilirskog poglavlja Apijanovih Rimskih ratova. Nitko ne dvoji da je stvarni događaj književno opisan s dubljim razlogom. Procjene variraju od pragmatična osobnog Oktavijanovog cilja da osvoji drugarstvo svojih vojnika do konceptualne razine literarnih paradigmi. Negdje bi po sredini bila želja Oktavijana Augusta da u životopisu za-bilježi čin poput slavnih vojskovođa iz prošlosti, konkretno poput Aleksandra Velikoga. Oktavijan je navodno junaštvo pod Metulom izveo dok se još grčevito borio za poziciju u rimskome svijetu. Nedostajala mu je osobna ratnička afirmacija. Trebalo je tome naći ustuk: aristiju, osobni junački pothvat kojim se ratnik odlikuje dokazavši potpunu vrsnost, duševnu i tjelesnu. Model se prepoznaje u Homerovoj Ilijadi. Ciceronova prepiska potvrđuje da se pribojavao trenu kad će Oktavijan postići svoju aristiju. Po referencijama u literarnim izvorima može se nazrijeti da je takvu obradu dobilo više Oktavijanovih bojnih doživljaja prije Antonijeve smrti. Po obliku u kojem je do nas doprla, čini se da je najuspješnija bila upravo obrada metulskog događaja. Procjenu potvrđuje odjek istoga prizora u kasnijoj Florovoj kompilaciji o rimskim ratovima.

Octavian's ἀριστεία

In the life and career of Octavian Augustus there are few personal achievements on the battlefield. An event of 35 BC, during the siege of Metulum, is known from the Illyrian chapter of Appian's Roman Wars. There is no doubt that the true event was described in a literary fashion for a deeper purpose. Opinions vary from a pragmatic Octavian's goal of winning the respect of his soldiers to the conceptual level of literary paradigms. Somewhere in the middle would be the wish of Octavian Augustus to enter into his biography a deed echoing the great warriors of the past, that is, Alexander the Great. Octavian's alleged heroism at Metulum occurred while he was still struggling for his position in the Roman world. He lacked personal affirmation in warfare. It needed a solution: an *aristeia*, a personal heroic deed in which a warrior excels having proved his complete excellence of soul and of body. The model is recognized in Homer's Iliad. Cicero's correspondence admits that he was afraid of the moment when Octavian would achieve his *aristeia*. The references in literary sources indicate that several of Octavian's battle experiences before Antony's death received such treatment. Judging by the form in which it reached us, it appears that the literary treatment of the Metulum affair was the most successful. This estimate is confirmed by the echo of this scene in the later Florus' compilation of Roman wars.

ANAMARIJA KURILIĆ (ZADAR)*Augustus parens coloniae*

Tri latinska natpisa iz Zadra izvor su prvoga reda za definiranje vremena nastanka rimske kolonije *Iader*. Dva su poznata već duže vremena (CIL III 13264 i CIL III 2907), a treći je otkriven sredinom 80-ih godina 20. stoljeća *in situ* na zadarskom forumu (*AE* 1986, 547 = *AE* 2000, 1181). Ti su natpisi do sada već bili predmetima znanstvenih analiza, ali ovo će biti prvi put da se analiziraju sva tri zajedno u ovakvom kontekstu.

Sva tri natpisa su vezana uz građevne djelatnosti bitne za formiranje kolonije - prvi za bedeme i kule, drugi za njihovu obnovu, a treći za zadarski forum. Autorica će analizom sadržaja natpisa te građevnih aktivnosti kojima pripadaju pokušati preciznije datirati osnutak kolonije u Zadru.

Augustus parens coloniae

Three Latin inscriptions found in Zadar are the primary sources for determining the period in which the Roman colony of *Iader* was founded. Two of them have been known for quite some time now (CIL III 13264 and CIL III 2907), while the third has been discovered *in situ* at Iader forum in the 1980s (*AE* 1986, 547 = *AE* 2000, 1181). All of them had already been subjects of scholarly analyses, but this would be the first time for them to be analysed together in such a context.

All three inscriptions are directly linked with building activities important for the colony's formation, i.e., for its city-walls and towers (the first-mentioned inscription), their restoration (the second-mentioned) and for its forum (the last-mentioned). By analysing their contents as well as the building activities they belonged to, the author shall attempt to determine with greater precision the date of foundation for the colony of *Iader*.

TATJANA LOLIĆ (ZAGREB)

Arheološki dokazi julijevsko-klaudijevskog perioda u rimskoj Sisciji

Najmanje poznat period u urbanom razvoju Siscije je razdoblje nakon Oktavijanovog osvajanja Segestike 35. god. pr. Kr. do 40 - tih godina 1. stoljeća do vremena povlačenja vojske.

Ipak, oslanjajući se na podatke iz arheoloških istraživanja od druge pol. 20. st. do danas, u navedenom razdoblju odvijaju se veliki inženjerski radovi na izgradnji cestovne mreže kroz Sisciju i okolno područje. Osim toga, između Save i Kupe izvodi se i niz infrastrukturnih radova kao npr. planiranje i poboljšanje kvalitete mehaničkog svojstva tla uz upotrebu velike količine drvenih pilota, greda i ostale drvene građe.

Prvi elementi ortogonalne urbane sheme pojavljuju se u prvoj polovici 1. stoljeća za vrijeme Klaudija što je kronološki određeno prisustvom određenih oblika pokretnog arheološkog materijala kao npr. keramike tankih stijenki.

Dijelovi drvenih kuća, pomoćnih objekata i radionica otkrivene su u centralnom i sjevernom dijelu Siscije.

Archaeological evidence from Julio –Claudian period in Roman town of Siscia

Less known period in the development of *Colonia Flavia Siscia* was the time after the Octavian's conquest of Segestica in 35 BC and the first 40 years of the 1st century when the army withdraw.

Yet, according to the present stage of archaeological research, in the mentioned period of time the first engineering construction started with the building of the road network through and around Siscia. Furthermore, planning and consolidation works on the mechanical properties of the soil with great amounts of timber structures, piles and beams, started in the area between the Sava and Kupa Rivers.

The first elements of urban development appeared in the first half of 1st century from the age of Claudius which we have chronologically identified on the basis of the particular type of glass and fine wares. Wooden houses, ancillary construction and workshop have been discovered in the central and northern parts of Siscia.

STEFANO MAGNANI (UDINE), LIVIO ZERBINI (FERRARA)

Claudia Pia Fidelis: riflessioni sulla fedeltà all'imperatore da parte delle legioni di Dalmazia

Nel corso della prima età imperiale le legioni stanziato nelle province dell'Ilirico furono più volte coinvolte in moti di rivolta, in tentativi di usurpazione e nei conflitti tra i pretendenti al trono imperiale. Una particolare attenzione merita l'episodio verificatosi nel 42 d.C. in Dalmazia, in occasione della sollevazione promossa dal governatore *L. Furius Camillus Scribonianus*. Le legioni VII e XI, di stanza a *Burnum*, dopo un'iniziale adesione alla rivolta si dichiararono fedeli all'imperatore, ricevendo come atto di riconoscenza gli epiteti onorifici *Claudia Pia Fidelis*.

Nonostante la mancanza di dettagli precisi nelle fonti antiche, l'episodio appare rivelatore non solo della rete di relazioni che coinvolgeva quella parte dell'aristocrazia senatoria che nutriva ancora forti sentimenti di adesione al modello repubblicano, ma anche della solidità dei rapporti di natura sacrale e giuridica che vincolavano l'imperatore e i suoi soldati.

HRVOJE MANENICA (ZADAR)

Venerin hram na Krku u svjetlu novih arheoloških istraživanja

Tijekom 2010. godine u gradu Krku su prilikom građevinskih radova u prizemlju privatne kuće slučajno otkriveni arhitektonski ostatci iz rimskog vremena za koje se vjeruje da su pripadali Venerinom hramu. Osim orijentacije građevine i arhitektonskih karakteristika, koje bi mogle potvrditi postojanje Venerinog hrama, u prilog ovakvom mišljenju ide i slučajni nalaz natpisa koji govori o obnovi Venerinog hrama. Natpis je pronađen dvadesetak godina ranije, kao spolij u srednjovjekovnom bedemu svega desetak metara od istražene građevine.

The temple of Venus on the island of Krk in the light of recent archaeological researches

During the year 2010, in the town of Krk construction work took place in a private house when archaeological remains from the Roman period were discovered. It is believed the remains belonged to the Temple of Venus. The orientation of the building and its architectural features, could confirm the existence of Venus' temple. In support of such opinion goes accidental find of an inscription that confirms the rebuilding of the temple of Venus. The inscription was found twenty years earlier, built in the medieval town wall, merely ten meters of the explored building.

JELENA MAROHNIC (ZAGREB)

Grčka imena u Dalmaciji prije i poslije uspostave principata

Na natpisima iz rimske provincije Dalmacije potvrđen je znatan broj grčkih osobnih imena. Grci iz kolonija na srednjem Jadranu čuvali su svoju izvornu antroponimiju sve do pred sam izmak Republike. Za građane polisa Ise u vrijeme Cezarove uprave uvjerljivo to potvrđuju grčki natpisi. Uzimajući uobzir, s jedne strane, disperziju Isejaca (Tragurij i Epetij s naseobinama u međuprostoru; konvergentna točka u Diomedovu svetištu na rtu Ploča na kopnu; kolonija na Korčuli) i kontinuitet populacije, a s druge strane gubitak izvorne autonomije i dodjelu rimskog građanskog prava (Plin. NH III, 152), istražiti ćemo može li se, u kojoj mjeri i u kojem smislu, antroponimija srednjodalmatinskih polisa od 4. do 1. st. pr. Kr. povezati s nekim pojavama u antroponimiji Dalmacije u rano carsko doba.

Greek names in Dalmatia before and after the establishment of the Principate

Inscriptions from the Roman province of Dalmatia testify to a considerable number of Greek personal names. Greeks from the middle Adriatic poleis held to their antroponymy until the twilight of the Republic, which is evident for the citizens of Issa from the Greek inscriptions of Caesar's time. Taking into account the dispersion of Issaeans (*Tragurion* and *Epetion* with other settlements in between, the convergent point at the Diomedes' sanctuary at Rt Ploča; the colony on the island of Korčula) and the continuity of this population on one hand, and, on the other hand, the loss of the original autonomy and the gain of the Roman citizenship (Plin. NH III, 152), we shall try to establish whether, in what sense, and to what extent, the antroponymy of the Middle Adriatic poleis from the 4th to the 1st c. BC can be linked to some phenomena of the Dalmatian antroponymy in the early imperial times.

DRAŽEN MARŠIĆ (ZADAR)

Augustovo doba i počeci provincijalne nadgrobne umjetnosti u Dalmaciji

Augustovo doba prekretnica je u razvoju i pojavnim oblicima nadgrobne umjetnosti provincije Dalmacije. Iz helenističkog modela stele s ravnim trupom i profiliranim zabatom razvija se monumentalnija rimska inačica, a po prvi puta se pojavljuje statuarna plastika u karakterističnim helenističko-rimskim obrascima. Kao rezultat prekojadranskih veza i utjecaja, uvode se i novi tipovi nadgrobni stela od kojih su tri osobito zastupljena: stele arhitektonske koncepcije, nerijetko i s portretima pokojnika, stele raščlanjene profilacijom kao njihova jednostavnija zamjena, i stele sa zaobljenim gornjim dijelom, također zastupljene i u portretnoj varijanti. Uporaba pojedinih oblika nerijetko je povezana ne samo s materijalnim nego i s društvenim položajem vlasnika; tako su stele sa zaobljenim završetkom isprva tipične za krug oslobođenika. Dataciju najstarijih preživjelih primjeraka omogućuju karakteristični natpisi i portreti pokojnika nastali prema uzorima u carskoj portretici.

The Augustan era and beginnings of the provincial funerary art in Dalmatia

The Augustan age is a turning point in the development and forms of funerary art in the province of Dalmatia. A more monumental Roman variant of a stele developed from the Hellenistic model with flat trunk and moulded gable. Architectural statuary sculpture in characteristic Hellenistic-Roman patterns appeared for the first time. New types of funerary steles were introduced as a result of transadriatic connections and influences. Three such types are represented particularly well: steles with architectural concept, often with portraits of the deceased, steles articulated with mouldings as their simpler substitute, and steles with rounded upper part also represented in the portrait variant. Use of certain forms is frequently related to financial and social status of the owner; in that way steles with rounded ending at first were typical of freedmen. Dating of the earliest preserved examples is possible due to characteristic inscriptions and portraits of the deceased made after imperial models.

ROBERT MATIJAŠIĆ (PULA)

***Res Gestae* (28, 1) i osnutak rimskih kolonija na istočnom Jadranu**

Iako August u svojoj političkoj oporuci (*Res Gestae*) ne spominje Ilirik među provincijama u kojima je osnovao vojničke kolonije (28, 1), nastanak Jadera, Salone, Narone i Epidaura uobičajeno se pripisuje vremenu njegove vladavine. Isto se odnosilo na datacija Pole u Istri, za što je danas gotovo posve prihvaćeno da je bila osnovana za Cezara, posljednjih godina života, iako ju je August vjerojatno ponovo „osnovao“ slanjem novog kontingenta kolonista. Može li se isto pretpostaviti za kolonije u Iliriku?

***Res Gestae* (28, 1) and the establishment of roman colonies on the eastern Adriatic**

Although Augustus in his political testament (*Res Gestae*) does not mention *Illyricum* in the list of provinces in which he established military colonies (28, 1), the founding of *Iader*, *Salona*, *Narona* and *Epidaurum* has usually been attributed to his reign. The same applied to the datation of *Colonia Pietas Iulia Pola* in *Histria*, but it has now been almost universally accepted that it was originally founded by Caesar in the last years of his life, although Augustus probably “refounded” it by sending a new contingent of colonists. Can the same be assumed for the illyrian colonies?

ŽELJKO MILETIĆ, SILVIA BEKAVAC (ZADAR)

Karijera viteza Marcela u rimskoj provinciji Dalmaciji

Prema podacima iz natpisa CIL IX 2564 moguće je zaključiti da je centurion *Marcellus* u doba cara Nerona postao *primus pilus* u 11. legiji *CPF*. Ostvarivši uspon u ekvestarski stalež vršio je dužnosti prefekta u nekoliko peregrinskih zajednica u provinciji Dalmaciji, a bio je i zapovjednik *cob. III Alpinorum*. *Cursus honorum* završava kao magistrat u koloniji *Bovianum Undecimianorum* u Italiji. U radu se raspravlja o kronologiji njegova karijere, karakteru upravnih funkcija u peregrinskim zajednicama i itineraru kohorte Alpinaca u Dalmaciji.

Career of eques Marcellus in the Roman province of Dalmatia

According to data from the inscription CIL IX 2564 it is possible to conclude that in the time of the emperor Nero the centurion Marcellus became *primus pilus* in the 11th Legion CPF. He had been raised in equestrian order, served as prefect in several peregrine communities in the province of Dalmatia and was a commander of *cob. III Alpinorum*. He had ended *cursus honorum* as magistrate in the colony *Bovianum Undecimianorum* in Italy. This paper deals with the chronology of his career, the meaning of administrative functions in peregrine communities and the itinerary of Alpine cohort in Dalmatia.

MARINA MILIĆEVIĆ BRADAČ, DANIEL RAFAELIĆ (ZAGREB)

Ara Pacis – između Augusta i Josefa von Sternberga

Kada je 1937. godine producent Aleksandar Korda otkupio od Roberta Gravesa prava na filmsku ekranizaciju njegovog romana *Ja, Klaudije*, režiju je odlučio povjeriti vjerojatno najvećem estetičaru među tadašnjim filmskim redateljima, Josefu von Sternbergu. Započeti film iznenadno je obustavljen, no preživjele su brojne scene koje svjedoče o kakvom se filmskom spektaklu radilo. Međutim, poznata sekvenca u kojoj Livija poziva na zajedničku večeru Klaudija i Kaligulu, scenografski je riješena repliciranjem, modificiranjem i distorzijom Augustove *Arae Pacis*. Na isti način von Sternberg se igra scenom s vestalkama koja ne samo da ne odgovara izvornom povijesno-arheološkom predlošku, nego je relizirana prije svega kao direktna provokacija hollywoodskih cenzora. Iako poznajemo samo odvojene dijelove filma, von Sternberg i *Ja, Klaudije* postavljaju neka pitanja o odnosu između klasičnog Hollywooda i klasične antike. Možemo li zaista razumjeti i jedan od njih?

Ara Pacis – between Augustus and Josef von Sternberg

When in 1937 Hollywood producer Alexander Korda bought the film rights for Robert Graves' *I, Claudius*, he decided to entrust the execution of the movie to Josef von Sternberg, probably the greatest esthete among the directors of the day. Unfortunately, the filming of *I, Claudius* was suddenly stopped and the movie was never finished, but a number of fragments remained, enough to enable us to comprehend the magnitude of the intended spectacle. One of the preserved scenes presents Livia calling Claudius and Caligula to supper. The whole scene is conceived as a gathering under the replica of the Ara Pacis. Ara is modified and distorted to suit the director's purpose. Likewise, von Sternberg plays with the motive of the Vestal virgins, distancing the scenes from the ancient sources but directly provoking Hollywood censors. Although known only in separate pieces, von Sternberg's *I Claudius* raised some questions of the relationship between classical Hollywood and classical antiquity. Can we fully understand either of them?

IVAN MILOTIĆ (ZAGREB)

Peregrinske *res publicae* u Dalmaciji početkom I. stoljeća s gledištem njihovih sporova

Nakon ustaljivanja rimske vlasti i izrade *Forma Dolabelliana*, rimska uprava u Dalmaciji suočila se s neusklađenošću rimske teritorijalne i upravnopravne organizacije s tradicijskim pravima predrimskih peregrinskih zajednica. Posebice se to odnosilo na međe, korištenje izvora vode i prava prolaska čiji su se režimi u sustavu rimske vlasti u bitnom izmijenili (poremetili), pa su se ubrzo među zajednicama pojavile brojne dvojbe i sporovi. Natpisi svjedoče da su rimske vlasti u I. stoljeću *ex officio* pokrenule niz postupaka u kojima su rješavale takve sporove među susjednim zajednicama. Izuzev čistih pravnotehničkih pitanja, s natpisa se pouzdano iščitava pojam i status peregrinskih *res publicae* u sustavu rimske uprave, stupanj pravne autonomije u određenim stvarima koji su im Rimljani ostavili, integracija *res publicae* u rimski upravni poredak, njihov odnos i zastupanje prema trećima, a razabiru se naznake o organizacijskoj strukturi i gospodarskoj osnovici zajednica. U ovome radu usporednom analizom niza natpisa pružit će se pravna interpretacija ovih pitanja koje se odnose na peregrinske *res publicae* kao najniže oblike municipalne organizacije u sustavu rimske uprave u Dalmaciji.

Peregrine *res publicae* in Dalmatia at the beginning of the 1st century from perspective of their disputes

Establishment of Roman government in Dalmatia and the issue of *Forma Dolabelliana* raised a question on how different traditional rights of pre-Roman peregrine communities should be incorporated into the Roman administrative system and its specific territorial divisions. The remodelling of traditional real property regimes caused quarrels and disputes amongst adjacent communities, especially with regard to boundaries, water rights and rights of passage. The numerous inscriptions on boundary stones contain records from the early 1st century that the Roman authorities *ex officio* initiated resolution of such disputes. Besides the pure Roman legal institutes, the inscriptions have records of status of Dalmatian pre-Roman peregrine *res publicae* within the system of Roman provincial government, the legal autonomy that the Romans had left them and legally recognized the degree of their administrative integration, their representatives and relations with other entities, internal organisation, economy etc. In this paper the comparative analysis of the inscriptions will provide a legal interpretation of the definition, importance, meaning and relations that the peregrine *res publicae* in Dalmatia had as the lowest units of territorial and administrative provincial organisation.

BORIS OLUJIĆ (ZAGREB)

Oktavijan i Japodi, historiografski narativi

Oktavijanov pohod na Ilirik, 35. godine prije Krista ostavio je dubok i glasan trag od vremena samog događanja do danas. Jedna od vrlo važnih epizoda ovog pohoda svakako je i Oktavijanovo pokorenje Japoda, pa bih u ovom radu njoj posvetio posebnu pozornost.

Stvarnost i fikcija u ovom nizu povijesnih događanja gotali su maštu i poticali interes brojnih povjesničara i pisaca, ali imali i velik odjek u mnogo široj zainteresiranoj publici. Odjeci interpretacija literarnih vrela i njihovih narativa te brojnih njihovih historiografskih interpretacija, imali su veliku ulogu u svim „sadašnjostima“ u kojima su proučavani tragovi ovog događaja. Još je davno Lucien Febvre pisao da svako vrijeme, svaka „sadašnjost“ ima svoj poseban pogled na prošlost, svoja pitanja koje joj postavlja, svoje prioritete u istraživanju, svoj izbor „poučnih primjera“ učiteljice života. Naravno i u ovoj horizontalnoj razini postoje razlike u teorijskim postavkama, paradigmatima, pristupima, istraživačkim postupcima, ideološkim platformama. Ovim radom dajem pregled narativa o Oktavijanovom pohodu protiv Japoda 35. godine prije Krista, od najstarijih do onih današnjih, pokušavajući upozoriti na nasušnu potrebu razumijevanja potrebe raznolikosti teorijskih pristupa, paradigmi, postupaka i interpretacija prošlosti i sadašnjosti.

Octavian and the Iapodes, historiographic narratives

Octavian campaign in Illyricum, 35 BC, left a deep and strong trace until today. One of the most important episodes of this campaign was certainly the one about conquest over the Iapodes. Therefore, I would like to pay attention to this event in my presentation.

Reality and fiction in this course of „historical“ events have been provoking a rich imagination and a big interest of many scholars, historians and writers and equally have been exerting a great influence on wide interested public.

In this paper I would like to present a historical overview of narratives concerning the Octavian's campaign against Iapodes (35 BC), trying to emphasize the diversity of numerous theoretical approaches, paradigms, proceedings and interpretations of past and present.

ANA PAVLOVIĆ (ZAGREB)

Novac julijevsko-klaudijevske dinastije iz rimskih legijskih logora u Dalmaciji

Rad se bavi analizom optjecaja novca kovanog u vrijeme julijevsko-klaudijevske dinastije, s posebnim osvrtom na novac porijeklom iz dvaju legijskih logora u Dalmaciji: Tilurija (Gardun kod Trilja) i Burna (Ivoševci kod Kistanja). U radu se obrađuju i novčani nalazi iz Andetrija (Muć) i Bigeste (Gračine kod Ljubuškog). Osim carskog novca obrađuje se i republikanski novac koji s novcem iz Augustova perioda čini jednu jedinstvenu cjelinu. Novčani nalazi prate julijevsko-klaudijevsko osvajanje i kasnije uređenje provincije te svjedoče o intenzivnim povijesnim zbivanjima na ovom prostoru na prijelazu iz I. stoljeća prije u I. stoljeće poslije Krista.

OLGA PELCER-VUJAČIĆ (PODGORICA)

From East to West

Military recruitment of eastern soldiers in *Legio VII Claudia* and *Legio XI Claudia*

This paper will be devoted to epigraphical insight into eastern soldiers in Dalmatia, which makes it possible to form a clear picture of the composition of the Legion VII *Claudia* and Legion XI *Claudia*. During the I century we can clearly distinguish two periods of recruitment; a possible chronological border should be 42 AD, when the unit stayed loyal to Claudius in Scribonianus' rebellion, thus receiving the honorary name *Claudia pia fidelis*. In the first half of the century the Legion VII *Claudia* recruits from the eastern provinces of the Roman Empire prevail. Most - a total of nineteen – were recruited in Asia Minor, and a considerable part of them were from Italy. The ethnic composition of the legion VII *Claudia* significantly changed in the latter half of the century, when they were dominated by soldiers from Italy. During the first decades of the Principate the legion XI *Claudia* formed part of the army in Illyricum. The cities of northern Italy were the main source of its recruits. A much smaller number of men in Legion XI *Claudia* were conscripted in the provinces. It is known that three soldiers from Asia Minor were stationed in Dalmatia. Although this issue was mentioned in the previous researches and literature, this paper will try to examine eastern origin of these soldiers and their connections.

IVAN RADMAN-LIVAJA, MARKO DIZDAR (ZAGREB)

Ranorimski grob 5 s gladijem iz Iloka – pitanje identiteta vojnika na Dunavskome limesu u Srijemu u I. st.

Početakom I. st. pos. Kr., nakon osnivanja provincije Panonije, na strateškim položajima uz Dunav na prostoru današnjega Srijema smještaju se rimske vojne postrojbe. Jedna od utvrda, koja se vjerojatno nalazila uz prijelaz preko Dunava, smješta se na područje Iloka – *Cuccium*. Utvrda se vjerojatno nalazila na zapadnom dijelu iločkoga Gornjeg grada, uz koju se razvilo i civilno naselje. Uz ceste su bile smještene nekropole o čijim položajima u južnim dijelovima Iloka još od kraja 19. stoljeća svjedoče otkrića grobnica i sarkofaga.

Tijekom zaštitnih istraživanja koja je od 2001-2008. godine tijekom obnove palasa Iločkih, odnosno dvorca Odescalchi, provodio Institut za arheologiju, otkriveni su ostaci ranorimskoga groblja koje je od istovremenoga naselja bilo odijeljeno dubokim prirodnim usjekom, tzv. surdukum. Nakon prestanka pokopavanja groblje je, po svemu sudeći, palo u zaborav, na što ukazuju ostaci arhitekture te brojne jame datirane u 3.-4. stoljeće. U istraživanjima je pronađeno šest djelomično sačuvanih paljevinskih grobova. Grobna arhitektura sastojala se od ostataka drvenih sanduka koji su bili položeni na dno dubokih pravokutnih grobnih raka. U grobovima se kao prilozi ističu naoružanje, ostaci nošnje i nakita, kao i toaletni pribor te popudbina. Posebno treba izdvojiti grob 5 u kojem su pronađeni željezni mač (*gladius*) tipa Mainz u koricama, pojas s ukrašenim okovima te jezičcima (*cingulum*) te jedna falera. U grob su kao popudbina položene brojne keramičke, brončane i staklene posude te svjetiljke koje se najvećim dijelom mogu interpretirati kao import s prostora sjeverne Italije, no dio keramičkih posuda pripada i ostavštini domaćeg stanovništva. Nalazi novca, te tipološko-kronološka analiza predmeta i iz drugih grobova, pokazuju kako se radi o grobovima iz prve polovice I. st., odnosno razdoblja vladavine careva julijevsko-klaudijevske dinastije. S obzirom na keramičke nalaze lokalnoga porijekla te priloge naoružanja, može se pretpostaviti kako su u grobovima bili pokopani pripadnici lokalne aristokracije, no ne možemo isključiti niti mogućnost da je riječ o pripadnicima augsilijarnih postrojbi, bilo aktivnih vojnika ili veterana, koji su u *Cuccium* pristigli iz drugih krajeva carstva, za pretpostaviti iz područja naseljenih keltskim življem čiji su pogrebni običaji načelno podrazumijevali prilažanje oružja pokojnika u grob.

An Early Roman grave with a gladius from Ilok – the question of Roman soldiers' identity on the Syrmian stretch of the Danube limes in the 1st century AD.

At the beginning of the 1st century AD, after the creation of the province of Pannonia, Roman military units started occupying strategic locations on the Danube, in what is now the Syrmia region. One of those forts, most likely situated on a Danube crossing, was *Cuccium*, nowadays Ilok. This fort must have occupied the western part of today's Ilok upper city, and one may presume that a civilian settlement must have rapidly developed in its vicinity. The fort and settlement necropolis was in all likelihood situated south of *Cuccium*, next to the road, where finds of graves and sarcophagi have been reported since the 19th century.

During the salvage excavations conducted by the Archaeological Institute, which took place from 2001 till 2008 during the reconstruction of the Odescalchi palace, remains of an early Roman cemetery were discovered. The cemetery was separated from the contemporary settlement by a

deep ravine. It would seem that this cemetery location was abandoned after a relatively short time-span and likely forgotten after a few generations, since the area is covered with architectural remains and pits dated to the 3rd and 4th century. Excavations have yielded remains of 6 partly preserved cremation graves. The grave construction was based on wooden boxes placed on the bottom of deep rectangular pits. One has to emphasize the rich grave offerings, most notably military equipment, dress elements and jewellery, as well as cosmetic instruments and food. The richest grave was definitely the grave nr. 5, containing a type Mainz *gladius*, a military belt (*cingulum*) and a *phalera*. Other offerings included many ceramic, bronze and glass vessels as well as lamps. Most of these finds were imported from northern Italy, but some of the ceramic vessels were undoubtedly locally produced. Thanks to numismatic finds and the typology of artefacts, these graves can be dated to the 1st half of the 1st century AD, i.e. in the period of the Julio-Claudian dynasty. Considering the nature of the grave offerings, we may presume that these graves belonged to the local elite, but one cannot exclude either the possibility that some of the deceased were military personnel of auxiliary units, either active soldiers or veterans, who came to Cuccium from distant parts of the Empire, most likely areas inhabited by Celtic people, whose customs normally implied weapon offerings in the graves of deceased warriors.

MIRJANA SANADER (ZAGREB)

Ludi scaenici u Naroni

U arheološkom muzeju u Zadru (inv. br. A7409) čuva se jedan vrlo dobro sačuvani natpis posvećen Augustu (danas je natpis na posudbi u Arheološkom muzeju Naronu u Vidu kod Metkovića). Natpis, pronađen u Naroni, je od svoje prve objave u (CIL III 1769) više puta citiran u znanstvenim raspravama. Naše istraživanje, koje je potaknula obavijest Gaja Julija Marcijala da je financirao trodnevno odigravanje kazališnih igara u gradu u kojem, za sada, nisu otkriveni nikakvi tragovi teatarske zgrade, ima dva cilja. Prvi je pronaći i ispitati eventualne druge natpise na kojima se spominje održavanje kazališnih igara, ali samo natpise iz onih antičkih gradova u kojima također nije utvrđeno postojanje teatarske zgrade. Drugi je cilj usporediti podatke o tim scenskim igrama s podacima našeg natpisa. Pokušati ćemo na taj način osvijetliti narav igara koje je Marcijal poklonio svojim sugrađanima Naronitancima uvažavajući činjenicu da u Naroni, za sada, nisu pronađeni arhitektonski tragovi teatra, a kojeg je ugledna rimska kolonija, kao što je to Naronu bila, itekako mogla imati.

Ludi scaenici in Naronu

In den Sammlungen des Archäologischen Museums in Zadar (inv. Nr. A7409) befindet sich eine in Naronu gefundene, und sehr gut erhaltene Inschrift. Diese Inschrift, die dem Kaiser Augustus geweiht ist, wurde nach der ersten Veröffentlichung (CIL III 1769) wiederholt in wissenschaftlichen Diskussionen zitiert. Der Grund dafür sind zwei interessante Informationen, die man aus der Inschrift lesen kann. Die erste ist das Zeugnis über den in Naronu organisierten Kult des Augustus, und zwar in der Zeit als Kaiser noch lebte. Die zweite Information spricht über die Organisation der dreitägigen Bühnenspiele in der Stadt. Bei dieser Gelegenheit werden wir versuchen, über diese naronitanischen Bühnenspiele mehr zu erfahren. Und zwar unter Berücksichtigung der Tatsache, dass in Naronu noch keine Spur eines Theatergebäudes gefunden wurde, welches aber eine so respektable römische Kolonie, wie es Naronu war, sicherlich haben konnte.

MARKO SINOBAD (ŠIBENIK)

Prilog identifikaciji statue imperatora u paradnom oklopu iz Narone

Uvriježeno je mišljenje da statua imperatora u paradnom oklopu iz Augusteja u Naroni predstavlja Augustu i da je nastala oko 10. god. pr. Kr. Analizom ikonografskih detalja paradnog oklopa utvrđeno je da se motiv protome Jupitera Amona, koji je prisutan na središnjoj pterigi toraksa oklopa, ne pojavljuje na paradnim oklopima careva iz dinastije Julijevaca-Klaudijevaca. Taj motiv posebno je bio popularan za vladanja cara Hadrijana, a karakterističan je za grupu njegovih statua koja je bila distribuirana po istočnim provincijama carstva. Tek iznimno je prisutan na pterigama toraksa oklopa carskih statua iz dinastije Flavijevaca i Antonina prije Hadrijana. S obzirom na to i da se motiv Jupitera Amona pojavio u zapadnorimskoj imperijalnoj ikonografiji tek s prikazom na Augustovom forumu u Rimu, smatramo da je potrebno revidirati predloženu identifikaciju i dataciju statua imperatora u paradnom oklopu iz Augusteja u Naroni.

A contribution to the identification of the cuirassed statue of an emperor from Narona

It has been widely accepted that the statue of an emperor in cuirass from the Augusteum of Narona represents emperor Augustus. It has been dated to c. 10 BC. An iconographic analysis of the cuirass ornamentation shows that the motif of a front-facing Jupiter-Ammon head on the central lappet of the cuirass does not appear on cuirasses of the Julio-Claudian dynasty. The motif was popular during the reign of Hadrian and it is characteristic of a group of his statues distributed in the eastern provinces. It can be rarely found on lappets of the cuirassed statues of the Flavian and Antonine dynasties preceeding Hadrian. Given the fact that the motif of Jupiter-Ammon in the Western Roman imperial iconography first appeared with a depiction on the Forum of Augustus in Rome, it is necessary to revise accepted identification and datation of the statue.

ZRINKA ŠIMIĆ-KANAET (ZAGREB)

Keramika – sredstvo nevidljive globalizacije

Keramika je glavni izvor informacija o političkom i ekonomskom stanju u Rimskom Carstvu. Gotovo na svim antičkim lokalitetima, kao i u rimskom vojnom logoru Tiluriju, najveći broj pokretnih nalaza čini keramika.

U članku se izdvaja i analizira reljefna sigilata sjeveroitalske proizvodnje kraja 1. st. pr. Kr. i prve polovice 1. st. po Kristu. Dekorativni vegetabilni motivi na *Sarius* posudama, finom stolnom posuđu, mogu se povezati s vegetabilnim motivima koji se koriste u Augustovo vrijeme na srebnom posuđu i arhitekturi (npr. *Ara Pacis Augusta*). Postavlja se pitanje je li keramika sredstvo nevidljive globalizacije. Odgovor na to pitanje dijelom pokriva i analizirani keramički materijal s lokaliteta Tilurij na kojem su uočeni elementi „nevidljive globalizacije“.

Pottery – subject of invisible globalization

Pottery is the leading source of information about the economy and politics within the provinces of Roman Empire. On almost all sites dated into classical antiquity, including the Roman legionary camp Tilurium, the largest number of excavated portable artifacts is comprised of pottery.

The author places an emphasis on and analyzes the relief terra sigillata of northern Italic origin of production, dated between 1st century BC and 1st century AD.

Decorative vegetation motifs present on fine tableware vessels of *Sarius* type could be associated with vegetation motifs used on silverware and architectural features during the Augustan period. One such example is *Ara Pacis Augusta*.

The question presented by the author is whether the pottery that was produced and distributed throughout the Empire could have been used as a tool for ‘invisible’ globalization. An answer to this could be partially enclosed within the analyzed pottery artifacts recovered from the site of Tilurium, which bear the noticeable elements of ‘invisible globalization’.

MLADEN TOMORAD (ZAGREB)

Egipatska zbirka Franjevačkog samostana na otočiću Košljunu u svjetlu novih istraživanja o prodiranju egipatskih kulturnih elemenata na prostor Ilirika tijekom druge polovice I. st. pr. Kr.

Arheološka zbirka Franjevačkog samostana na otočiću Košljunu čuva devet do sada neobjavljenih predmeta koji dokumentiraju prodiranje egipatskih kulturnih elemenata na otok Krk. Riječ je o dva šauabtija, tri skarabeja te pet amuleta mačkica koji su pronađeni u dvorištu kuće Šinigoj u gradu Krku tijekom iskopavanja antičke nekropole. Prema informacijama kolege Ranka Starca iz Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja u Rijeci, koji je me je upozorio na ovu neobjavljenju zbirku, riječ je o nalazima koji su pronađeni u kasnom helenističkom grobu koji se datira u vrijeme građanskih ratova Pompejevih i Cezarovih trupa na području Ilirika. Tijekom izlaganja autor bi se osvrnuo na značaj samih nalaza, njihovu analizu te druge do sada uglavnom zanemarene ili neobjavljene nalaze s prostora Istre i Ilirika koji dokumentiraju nešto ranije prodiranje staroegipatskih kulturnih fenomena na ovaj prostor.

Ancient Egyptian collection of the Franciscan monastery at the island of Košljun in the light of the recent research of early penetration of Egyptian cults in Illyricum during the second half of the first century B.C.

The Archaeological collection of the Franciscan monastery at the island of Košljun kept nine unpublished artefacts which well document the earlier penetration of the Egyptian cultic elements at the island of Krk. The collection includes: two shabtis, three scarabs and five amulets of cats which were discovered in the backyard of the house Šinigoj in the town Krk during the archaeological excavations of the ancient necropolis. According the information from Ranko Starac (Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka), who informed me about the collection in May 2013, these artefacts were found in the late Hellenistic grave which can be dated during the civil war between Ptolemy and Caesar in the early second half of the first century B.C. During his presentation of this subject author would like to analyze these findings, and to light up some previously unpublished or not recognized artefacts which could document the earlier penetration of the Egyptian cults in Istria and Illyricum.

DOMAGOJ TONČINIĆ (ZAGREB)

Prilog proučavanju razvoju Limesa u Iliriku

Jaroslav Šašel je 1974. god. aktualizirao teoriju Karla Patscha o dalmatinsko-hercegovačkom limesu. Nastajanje ove bojišnice, odnosno crte razgraničenja i lanca utvrda, datirao je u vrijeme Oktavijanovih ratova u Iliriku od 35. do 33. god. pr. Kr. Izgradnju limesa na Dunavu pripisao je Vespazijanovoj reformi obrane carstva te je ukazao na minimalne prethodne korake u vrijeme Klaudija. Problem tzv. Delmatskog limesa danas je u hrvatskoj arheologiji aktualan kao nikada prije. Postojanje takve obrambene linije ima zagovornike, ali je ono u posljednje vrijeme i osporavano. Aktualno je i pitanje limesa na Dunavu, odnosno pitanje datiranja njegovog nastanka. U međuvremenu su pojedini stari nalazi i pojedina stara iskopavanja podvrgnuti reviziji i dijelom su objavljeni. Njima treba pridružiti i nove nalaze i objave s pojedinih nalazišta na tzv. Delmatskom i na Dunavskom limesu. U radu se nalazi i zbivanja u Dalmaciji i južnoj Panoniji uspoređuju s relevantnim nalazima i zbivanjima na drugim granicama Carstva.

Neue Überlegungen zur Entwicklung des Limes im Illyricum

Jaroslav Šašel hat 1974 die Theorie Karl Patschs über einen dalmatinisch-herzegowinischen Limes aktualisiert. Seiner Meinung nach wurde diese Verteidigungs- bzw. Grenzlinie in dem Krieg von 35 bis 33 vor Chr. errichtet. Den Ausbau des Donaulimes hat er mit der vespasianischen Verteidigungsreform in Zusammenhang gebracht und dabei auf minimale vorangehende Reformversuche des Claudius hingewiesen. Der sogenannte dalmatinische Limes ist heute in der kroatischen Forschung heute aktuell wie nie zuvor. Die Existenz so einer Verteidigungslinie hat Befürworte, wurde aber in letzter Zeit auch zurückgewiesen. Aktuell ist auch der Donaulimes, bzw. die Frage seiner Datierung. Mittlerweile wurden alte Funde und Grabungen zum Teil revidiert und publiziert. Zu ihnen müssen neue Funde und Veröffentlichungen von verschiedenen Fundorten am sogenannten dalmatinischen und am Donaulimes gezählt werden. Im Vortrag werden die Funde und Ereignisse in Dalmatien und Südpannonien mit relevanten Funden und Ereignissen an anderen Grenzen des Imperiums verglichen.

INGA VILOGORAC BRČIĆ (ZAGREB)

Venus et Cybele – Matres Romanorum

Rimski literarni izvori od I. stoljeća prije Krista potvrđuju da su Venera i Kibela štovane kao rimske nacionalne božice. Venera je, prema predaji, bila majka trojanskog junaka Eneje koji je stigao u Italiju s preživjelim sugrađanima i ondje osnovao grad. Julijevci su osobito štovali Veneru Roditeljicu (*Venus Genetrix*), budući da su vjerovali da je Enejin sin Jul utemeljitelj njihove dinastije.

Frigijska je Kibela također tradicionalno povezivana s Enejom: blagoslovljena ga je kad je krenuo u Italiju i pomogla mu da onamo sretno stigne. Njezin je kult iz Pergama u Rim prenesen 204. godine prije Krista da bi, prema sibilinskom proročanstvu, zaštitio rimski narod u drugome punskom ratu. Kibela je po dolasku nazvana Velikom Majkom Bogova (*Mater Deorum Magna*), a njezine su svetinje sretno stigle u Rim zahvaljujući kreposti plemenite Rimljanke Klaudije Kvinte. To je bio razlog zbog kojeg su se Klaudijevci isticali u štovanju božice Kibeke.

Venera i Kibela, zaštitnice naroda, uživale su posebnu naklonost rimskih careva, koji su promicali i financirali njihove kultove. Veza između carskoga, Venerina i Kibelinog kulta potkrijepljena je nizom predmetnih i pisanih izvora. Može se pratiti i na hrvatskome povijesnom prostoru, u Saloni, Burnumu i Dioklecijanovoj palači u Splitu. Potvrđama su ostaci arhitektonskih cjelina, predmetni izvori i natpisi koji se datiraju od I-4. stoljeća.

Venus et Cybele – Matres Romanorum

From the 1st century BC Roman literary sources confirm that Venus and Cybele were worshipped as Roman national goddesses. Venus was considered the mother of Aeneas who, according to tradition, arrived in Italy with surviving citizens of Troia and founded a new city there. Since it was believed that his son Iulus was the mythical ancestor of the *gens Iulia*, the members of the Roman Iulian dynasty particularly venerated *Venus* as *Genetrix*.

The Phrygian goddess Cybele was also traditionally related to Aeneas: she blessed him when he set out to Italy and helped him to arrive there safely. Her cult was transferred from Pergamon to Rome in 204 BC to protect the Roman nation in the Second Punic War, as the Sibylline oracle advised. Cybele was named the Great Mother of the Gods (*Mater Deorum Magna*) and her *sacra* arrived in Rome safely thanks to the virtue of the Roman noble woman Claudia Quinta. That was the reason why the Claudian family was specially inclined to Cybele's cult.

Venus and Cybele, the patronesses of the nation enjoyed special favor of Roman emperors who promoted and financed their cults. The relation between Imperial cult, Venus' and Cybele's cult is testified by material and epigraphic evidence. It can also be traced in the Croatian historical territory, in Salona, Burnum and Diocletian's palace in Split. The evidence consists of the architectural remains, plastic monuments and inscriptions dated from the 1st until the 4th century.

MATTIA VITELLI CASELLA (BOLOGNA)

I municipi augustei in Illirico sulla base della testimonianza di Plinio il Vecchio

Sulla base del confronto tra una fonte èpigrafica di Doclea (CIL III 12695) e il testo pliniano si propone una rilettura dell'amministrazione della costa della Dalmazia è contenuta, comprendendo la costa dell'Istria, poichè, in altra sede, ho mostrato come sia evidente che le informazioni amministrative sull'Istria derivano da una precedente formula *provinciae Illyrici*.

ŠIME VRKIĆ (ZADAR)

Rimski međašni zidovi na liburnskom području

Od vremena namjesnika P. Kornelija Dolabele (14. – 20. god.) rimska je uprava započela provođenje sustavnog teritorijalnog razgraničenja na području provincije Dalmacije. Provedena razgraničenja su poznata po međašnim natpisima kojih je do sad pronađeno više od trideset. U samo tri slučaja razgraničenje je bilo provedeno izgradnjom velikih međašnih zidova. Sva tri zida potječu s liburnskog područja i predstavljaju ostatke međa između teritorija autohtonih zajednica. Najstariji poznati međašni zid se nalazi na benkovačkom području i dio je međe između Nedita i Korinjana. Zid u okolici Jablanca je ostatak međe između Bega i Ortoplina. Nedavno otkriveni međašni zid u Golubiću kod Obrovca predstavlja razgraničenje između Hadre (Smokovac u Krupi) i jedne od zajednica na lijevoj obali Zrmanje. Izgradnjom međašnih zidova rimska uprava je razrješavala teritorijalne sporove između pripadnika susjednih zajednica koji su se dogadali zbog nepoštivanja provedenog razgraničenja najčešće vezanog za ispašu stoke i stočarska kretanja.

Roman boundary walls on the Liburnian territory

During the rule of governor P. Cornelius Dolabella (AD 14 – 20.) efforts were made by the Roman administration to define territorial relations between native communities in Roman province of Dalmatia. The evidence defining borderlines between communities are found on more than 30 boundary stones originating from Roman Dalmatia. In three cases the borders were defined by building boundary walls. All walls, known presently, are in the territory of *Liburnia* and represent borderlines between native communities. The oldest of three walls is in Benkovac area, delineated territories of two neighbouring communities, *Neditae et Corinienses*, while the boundary wall near Jablanac separated *Begos et Ortoplinos*. The lately found wall, near Golubić in Obrovac area, is suspected to be a boundary between *Hadra* (Smokovac on Krupa river) and one of the communities on the left bank of Zrmanja river. By building boundary walls the Roman administration was settling disputes between neighbouring communities mainly related to land possession of pastures.

VLATKA VUKELIĆ, IVAN RADMAN-LIVAJA (ZAGREB)

„Rimski šanac“ na kartama i planovima Siska

Oktavijanova opsada Segestike već je više puta obrađivana od strane arheologa i povjesničara i svaki novi članak donio je i neki novi zaključak o tome kako je spomenuta opsada izgledala. Međutim, cjelovita slika opsade još uvijek izostaje, a arheološka istraživanja koja bi dala odgovore na pojedina pitanja vezana uz spomenute nedoumice još nisu provedena. Kako je topografija suvremenog Siska zapravo konzervativna i vuče duboku tradiciju pojedinog nazivlja i po nekoliko stoljeća unatrag, mišljenja smo da nam pojedine odgovore na pitanja vezana uz Augustovu opsadu Segestike mogu dati karte i planovi Siska iz 18., 19. i 20. stoljeća. Naime, na nizu planova Siska iz tog razdoblja nailazimo na toponim „Rimski šanac“, koji je označen na kartama na južnom dijelu Siska Novog. Sve karte/planovi na kojima je označen, smještaju ga na isti položaj u odnosu na ostatak grada. „Rimski šanac“ je kao toponim upisivan na karte sve do 1925., iako je vidljiv u urbanom gradskom tkivu sve do 50-tih godina 20. stoljeća, ali se gubi spomenuti toponim. Mišljenja smo da ovaj toponim može ponuditi odgovore na neka pitanja vezana uz Augustovu opsadu Segestike, bilo da se radilo upravo o samom ovom činu ili o nešto kasnijem Tiberijevom opkopu, isto već više puta spominjanom u literaturi. Područje Siska Novog nije nikada bilo u središtu arheološke i povijesne pozornosti, jer je samo urbano tkivo rimske Siscije, koje se nalazilo na suprotnoj obali Kupe, zaokupljalo pažnju većine istraživača. Uzmemo li kao temeljnu pretpostavku Augustov vojni prodor prema Segestiki kopnenim putem iz pravca današnje Petrinje, „Rimski šanac“, u koliko toponim nosi tradiciju mjesta, nudi izvrstan odgovor o smještaju rimskih legija i zauzimanju strateške pozicije naspram neprijatelja. Komparacijom kartografskih i terenskih podataka, pokušat ćemo rekonstruirati teren i postaviti smjernice za buduća arheološka istraživanja vezana uz rimsku opsadu ovog velikog predrimskog naselja.

The „Roman ditch“ on maps and plans of Sisak

Octavian's siege of Segestica was discussed several times in scholarly publications and the matter has been studied both by historians and archaeologists. Although almost every new article suggested new or differing conclusions about the course of that battle, an overall picture of the siege is still missing while archaeological excavations - which might provide answers to many unanswered questions - are sorely lacking. Since modern Sisak's topography happens to be quite "conservative", i.e. deeply rooted in the town's history, as witnessed by local toponyms of which many can be followed for centuries, we presume that plans and maps of Siscia from the 18th, 19th and early 20th century may provide some clues to the better understanding of Octavian's siege of Segestica. As a matter of fact, most old maps of Sisak show the toponym "Roman ditch", situated south of what is now called New Sisak. All the plans and maps show it at the same place. This toponym can be found till 1925, and the ditch itself was still visible till the 1950-ties, although its old name seems to have fallen out of use. In our opinion, this toponym could be related either to the ditch which separated the town of Segestica from the mainland, or to the so called Tiberius' ditch, also mentioned in sources. The area of New Sisak was not subjected to extensive archaeological research, since excavations took place in the Roman town situated on the opposite bank of the Kupa river. If we presume that Octavian's troops reached Segestica from the south-east, i.e.

from what is nowadays the town of Petrinja, one would expect the city's defensive ditch exactly at that place. By comparing records gathered both from old maps and surveying, we can try to define directions for future research in order to gather more conclusive data about the siege of this important prehistoric settlement.

VALENTINA ZOVIĆ (PULA)

Epitet *augustus/a* na zavjetnim spomenicima rimske Liburnije

Na području rimske Liburnije se, kao i u ostalim dijelovima Rimskog Carstva, na zavjetnim natpisima ponekad uz ime božanstva, kojem su posvećeni, javlja epitet *augustus*. Takvih primjera je ondje zabilježeno ukupno 29 i datiraju se od vremena cara Augusta nadalje. Naime, taj atribut potječe upravo od imena koje je mu je dodijelio senat 27. godine. pr. Kr., a kasnije su ga po uzoru na njega nastavili koristiti njegovi nasljednici i ostali pripadnici carske obitelji. Osim spomenutima isti se epitet počeo pridodavati i imenima božanstava što upućuje na to da je u njemu mogao biti sadržan aspekt carskog štovanja. Stoga je cilj ovog rada ispitati vezanost tog epiteta uz carski kult i širenje romanizacije na prostoru Liburnije od cara Augusta nadalje, pokazati uz imena kojih božanstva najčešće dolazi te što o njegovoj funkciji može reći etnička struktura dedikata spomenika na kojima se pojavljuje. Raspravit će se i pitanje u kolikoj je mjeri on vezan uz odraz lojalnosti caru i munificijencije te mogućnost njegova povezivanja s privatnim kultom i uporabom samo kao jačeg zavjeta za uspješnije djelovanje boga kojemu je upućen.

Epithet *Augustus/a* on votive inscriptions of Roman Liburnia

In Roman Liburnia, same as in the other parts of the Roman Empire, votive inscriptions sometimes display epithet *Augustus* joined with the name of the god to whom they are dedicated. In Liburnia there are 29 such votive inscriptions and they all date from the time of Emperor Augustus onwards. Attribute *Augustus* comes from the name that was assigned to him by the Senate in 27 B.C. and it was also used later by his heirs and other members of the imperial family. Same epithet sometimes also appeared added to names of various deities, which indicates that it may contain some aspects of the imperial cult.

The aim of this paper is to examine relation between this attribute and imperial worship, as well as its relation with the spread of Romanization in Liburnia from the time of Augustus onwards. In addition, it will be investigated with which god names it usually appeared and whether the ethnic affiliation of dedicators could correlate in any way with its use. It will also be discussed how much the epithet *Augustus* in Liburnia related to loyalty to the emperors and euergetisms, and whether it can also be perceived as an aspect of the private cult - as an expression of the stronger appeal for successful god's help.

POSTERI / POSTERS

*IGOR BORZIĆ (ZADAR)***Oktavijan i otok Korčula (App. Illyr. 16)**

Prema Apijanu (*Illyr. 16*), tijekom kampanje u Iliriku između 35. i 33. god. pr. Kr. Oktavijan je zbog gusarstva posebne akcije izveo protiv stanovništva otoka Korčule i Mljeta, koje ostavlja depopulirane. Unatoč lošoj istraženosti, vjerodostojnost ovog navoda moguće je provjeriti ispitivanjem arheološke topografije, te karaktera pojedinih lokaliteta i nalaza na otoku Korčuli.

Octavian and the island of Korčula (App. Illyr. 16)

According to Appian (*Illyr. 16*), during his campaign in Illyricum between 35 and 33 BC, Octavian, because of piracy, took special action against autochthonous people of the islands of Korčula (*Korkyra Melaina*) and Mljet (*Melita*), which he left depopulated. Despite the relatively poorly state of research, credibility of that allegation must be consider through archaeological topography and character of some sites and finds on the island of Korčula.

MARIN BUOVAC (ZADAR)

Arhitektura amfiteatara u rimskim kolonijama i vojnim logorima na području istočnojadranske obale

Na području istočnojadranske obale i zaobalja predstoji čitav niz istraženih i indiciranih amfiteatara raspoređenih u pojedinim kolonijama (*Pola, Iader, Aequum, Salona, Epidaurum* i *Dyrrachium*) i vojnim logorima (*Burnum* i *Tilurium*). Topografskom i kronološkom klasifikacijom autor istražuje dotične rimske amfiteatre, s posebnim osvrtom na njihovu (ranocarsku) pojavu i razvojne faze. Osobito će se kritičkim pristupom obrađivati skupina tzv. indiciranih amfiteatara i pritom će se istaknuti mogućnost njihovog postojanja u definiranim prostornim i vremenskim okvirima. Interdisciplinarnim pristupom autor potkrepljuje svoje zaključke povijesnim izvorima, natpisnom građom, arheološkim ostacima, numizmatičkom građom, toponomastičkim survivalima, rekonstrukcijama, arhivskim, kartografskim i drugim vrstama podataka.

Architecture of the amphitheatres in Roman colonies and military camps along the eastern Adriatic coast

A series of explored and indicated amphitheatres positioned in particular colonies (*Pola, Iader, Aequum, Salona, Epidaurum* and *Dyrrachium*) and military camps (*Burnum* and *Tilurium*) is located in the area of lateral and coastal hinterland of the eastern Adriatic. The author explores the Roman amphitheatres concerned by topographical and chronological classification, with special reference to their (early imperial) emergence and developmental stages. Throughout the critical approach, a special consideration is given to the group of so-called indicated amphitheatres; and the possibility of their existence in defined space-time framework is to be highlighted in this matter. Throughout the interdisciplinary approach, the author substantiates the findings with historical sources, inscription material, archaeological remains, numismatic sources, toponomastic survivals, reconstructions, as well as archival, cartographic and other types of data.

ANDREA RIMPF (ILOK)

„Grob pet“ – ranorimski grob iz Iloka

U sklopu projekta Vlade Republike Hrvatske i Razvojne banke Vijeća Europe „Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok-Vukovar-Vučedol“ - od 2005. do 2008. na kasnosrednjovjekovnom dvoru knezova Iločkih otkriven je ranorimski „Grob pet“. Grob je otkriven u arheološkim istraživanjima 2006. godine koje je proveo Institut za arheologiju iz Zagreba.

Paljevinski grob s drvenom arhitekturom datiran je novcem cara Tiberija u prvu polovicu 1. st. Unutar groba pronađena je importirana keramika s područja Sjeverne Italije i Istre, keramički prilozi provincijalne izrade i naoružanje koji govore o rimskom auzilijaru autohtonog podrijetla. Osim toga zastupljeni su predmeti vezani za higijenu, dijelovi nošnje, nakit i predmeti namijenjeni za igre. Među importom izdvajaju se ulomci sigilatnog posuđa, stolno posuđe, ulomci staklenih predmeta, amfora s pečatom LAEK, posude tankih stjenki i lampice. O njihovom podrijetlu najbolje govore posude izrađene u kasnolatskoj oblikovnoj i dekorativnoj tehnici. Od priloga naoružanja izdvaja se mač u koricama tipa Mainz s cingulum, nož i falera. Ostacima nošnje i nakita pripada brončana *Aucisa* fibula, brončane aplikacije i staklene perle. Predmeti vezani za higijenu i svakodnevni život su koštana žlica, keramički pršljen, britva i češalj te za igru kameni žeton. Manji broj priloga, zbog lošeg stanja u kojem su pronađeni, nije definiran, a izrađeni su od bronce i željeza. Također flotiranjem zapuna grobova zabilježeno je polaganje biljnih ostataka (od voća grožđe, breskve, šljive i dr. te žitarice), ali i životinjskih kostiju peradi i svinja.

Restauracija i konzervacija metalnih predmeta napravljena je 2007. godine u muzeju Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz u Njemačkoj, dok je ostali materijal obradio Hrvatski restauratorski zavod iz Zagreba. Dijelovi groba izloženi su u Stalnom postavu Muzeja grada Iloka.

„Grab fünf“ – das frührömische Grab aus Ilok

Innerhalb des Projektes der Regierung der Republik Kroatien und der Entwicklungsbank des Europarates „Forschung, Restaurierung und Revitalisierung der Kulturerbe Ilok-Vukovar-Vučedol“ - von 2005 bis 2008 ist am Hofe der Fürsten von Ilok aus dem Spätmittelalter das frührömische „Grab fünf“ entdeckt. Das frührömische Grab ist in den archäologischen Forschungen im Jahr 2006 entdeckt, die Institut für Archäologie aus Zagreb durchgeführt hat.

Dem Grab mit verbrannten Überresten der antiken Architektur ist das Datum mit dem Geld vom Kaiser Tiberius in die erste Hälfte des 1. Jahrhunderts gelegt. Innerhalb des Grabs sind die importierte Keramik aus den Gebieten Norditalien und Istrien, die keramischen in der Provinz hergestellten Beiträgen und die Rüstung gefunden, die über den römischen Auxiliär der einheimischen Herkunft sprechen. Außerdem sind die Gegenstände im Zusammenhang mit der Hygiene, Teile der Tracht, Schmuck und Gegenstände für Spiele geeignet vertreten. Bei der Einfuhr findet man Fragmente von *terra sigillatae*, Geschirr, Fragmente von Gegenständen aus Glas, Amphora mit dem LAEK Stempel, Behälter dünner Wände und Lämpchen. Der beste Beweis für ihre Herkunft sind die Behälter in der formativen und dekorativen Technik in der späten Latenezeit gemacht. Zwischen den Beiträgen von der Rüstung findet man den Schwert in der Scheide typ Mainz mit Cingulum, das Messer und die Phalera. Den Überresten von der Tracht und dem Schmuck gehören

Auccisa Bronzefibel, Bronzeappliken und Glasperlen. Die Gegenstände im Zusammenhang mit der Hygiene und dem Alltag sind der Konchenlöffel, der keramische Spindelwirtel, das Rasiermesser, der Kamm und der Chip aus Stein fürs Spielen. Ein bisschen kleinere Anzahl von Beiträgen ist wegen des schlechten Zustands, in dem sie gefunden sind, nicht definiert, aber sie sind aus Bronze und Eisen gemacht. Auch mit der Flotatiton der Hinterfüllungen von Gräbern ist das Legen von Pflanzenresten (Obst: Trauben, Pfirschen, Pflaumen usw. und Getreide), aber auch die Reste von Tierknochen (Geflügel und Schweine) eingetragen.

Restaurierung und Erhaltung von Metallgegenständen ist im Jahr 2007 im Römisch-Germanischen Zentralmuseum Mainz in Deutschland gemacht, während Das Kroatische Institut für die Restaurierung aus Zagreb das übrige Material verarbeitet hat. Die Teile des Grabes sind in der Dauerausstellung des Museums von der Stadt Ilok ausgesetzt.

POPIS SUDIONIKA / LIST OF THE PARTICIPANTS

- SILVIA BEKAVAC, Filozofski fakultet u Zadru, Odjel za arheologiju, Obala kralja Petra Krešimira IV br. 2, 23000 Zadar, silviabekavac@ymail.com
- INGE BELAMARIĆ, I. Gimnazija, Split, Nikole Tesle 10 inge.belamaric2@st.t-com.hr
- BRUNO BIJADIJA, Gornji Kono 36d, 20000 Dubrovnik, bruno.bijadija@gmail.com
- IGOR BORZIĆ, Filozofski fakultet u Zadru, Odjel za arheologiju, Obala kralja Petra Krešimira IV br. 2, 23000 Zadar, igorborzic@net.hr
- MARIN BUOVAC, Đure Basaričeka 4, 23000 Zadar, marin.buovac@zd.t-com.hr
- NENAD CAMBI, Zoranićeva 4, 21000 Split, nenad.cambi@xnet.hr
- PAOLO CASARI, Università degli studi di Udine, Dipartimento di Storia e Tutela dei Beni culturali, Palazzo Caiselli, Vico Florio 2b, 33100 Udine, p.casari@virgilio.it
- NIKOLA CESARIK, Filozofski fakultet u Zadru, Odjel za arheologiju, Obala kralja Petra Krešimira IV br. 2, 23000 Zadar, ncesarik@gmail.com
- PHYLLIS CULHAM, 213 Glen Ave. Annapolis MD 21401, jcbbluejay@live.com
- SLOBODAN ČAČE, Filozofski fakultet u Zadru, Odjel za povijest, Obala kralja Petra Krešimira IV br. 2, 23000 Zadar scace1946@gmail.com
- DINO DEMICHELI, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za arheologiju, I. Lučića 3, 10000 Zagreb, ddemiche@ffzg.hr
- STIPAN DILBER, Franjevački muzej Tomislavgrad, Trg fra Nije Čuića, 2, Tomislavgrad, sdilber84@net.hr
- MARKO DIZDAR, Institut za arheologiju, Ljudevita Gaja 32, 10000 Zagreb, mdizdar@iarh.hr
- ALKA DOMIĆ-KUNIĆ, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Odsjek za arheologiju, Ante Kovačića 5, 10000 Zagreb, adomic@hazu.hr
- ĐŽEVAD DRINO, Pravni fakultet Univerziteta u Zenici, Zije Dizdarevića 14/7, 72.000 Zenica, dzevad.drino@gmail.com
- TOMASZ DZIURDZIK, Department of Archaeology of Roman Provinces, Institute of Archaeology, University of Warsaw, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28 00-927 Warszawa, tdziurdzik@wp.pl
- DANIJELO DŽINO, Ancient History Department, Faculty of Arts, Macquarie University, North Ryde, NSW 2109, Australia, danijel.dzino@mq.edu.au
- ZLATKO ĐUKIĆ, Filozofski fakultet u Osijeku, Lorenza Jagera 9, 31000 Osijek, zdjukic@ffos.hr
- DAVIDE FAORO, Università degli studi di Bologna, Dipartimento di Storia, Culture, Civiltà, Via Zamboni 38, 40126, Bologna, davideambrogio.faoro@unibo.it
- SNEŽANA FERJANČIĆ, Filozofski fakultet u Beogradu, Čika Ljubina 18-20, 11000 Beograd, sferjanc@f.bg.ac.rs
- NASER FERRI, University of Prishtina – Institute of Albanian studies, 10000 Prishtinë, naserferri@yahoo.com
- RUBÉN GARCÍA RUBIO, University of Valladolid; University Roma tre, ruben.rubio@coal.es
- KORNELIJA A. GIUNIO, Arheološki muzej Zadar, Trg opatice Čike I, 23000 Zadar, kagiunio@amzd.hr
- IVO GLAVAŠ, Konzervatorski odjel u Šibeniku, Stube Jurja Čulinovića 1/3, 22000 Šibenik, Ivo.Glavas@min-kulture.hr
- MIROSLAV GLAVIČIĆ, Filozofski fakultet u Zadru, Odjel za arheologiju, Obala kralja Petra Krešimira IV br. 2, 23000 Zadar, glavicic@unizd.hr
- ANTONIA HOLDEN, University of Ottawa, Classics and Religious Studies, 55 Laurier Ave East Desmarais Building, Ottawa, Ontario, Canada K1N 6N5, aholden@uottawa.ca
- JANKA ISTENIČ, Narodni muzej Slovenije, Prešernova 20, Ljubljana, janka.istenic@nms.si

- IVANA JADRIĆ-KUČAN, Filozofski fakultet u Zadru, Odjel za arheologiju, Obala kralja Petra Krešimira IV br. 2, 23000 Zadar, ivana_jadric@net.hr
- KRISTINA JELINČIĆ-VUČKOVIĆ, Institut za arheologiju, Ljudevita Gaja 32, 10000 Zagreb, kristina.jelincic@iarh.hr
- IVA KAIĆ, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za arheologiju, I. Lučića 3, 10000 Zagreb, ikaic@ffzg.hr
- IVANKA KAMENJARIN, Muzej grada Kaštela, Arheološki odjel, Nadbiskupska palača, Gospojska štrada 1, 21212 Kaštel Sućurac, zuvana@gmail.com
- PÉTER KOVÁCS, Pázmány Peter Catholic University, Piliscsaba; University of Vienna, drkovacs1@googlemail.com
- BRUNA KUNTIĆ-MAKVIĆ, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest, I. Lučića 3, 10000 Zagreb, brunakm@yahoo.com
- ANAMARIJA KURILIĆ, Filozofski fakultet u Zadru, Odjel za povijest, Obala kralja Petra Krešimira IV br. 2, 23000 Zadar, akurilic2011@gmail.com
- TATJANA LOLIĆ, Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Zagrebu, Mesnička 49, tanja_lolic@yahoo.com
- BENJAMINA LONDRC, Pravni fakultet Univerziteta u Travniku, Topal Osman paše 20/4, 71000 Sarajevo, londrcb@hotmail.com
- STEFANO MAGNANI, Università degli studi di Udine, Dipartimento di Storia e Tutela dei Beni culturali, Palazzo Caiselli, Vico Florio 2b, 33100 Udine, stefano.magnani@uniud.it
- HRVOJE MANENICA, Arheološki muzej Zadar, Trg opatice Čike 1, 23000 Zadar, hrvoje.manenica@gmail.com
- EMILIO MARIN, Hrvatsko katoličko sveučilište, Odsjek za povijest, Ilica 242, 10000 Zagreb, marin_emilio@yahoo.com
- JELENA MAROHNIĆ, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest, I. Lučića 3, 10000 Zagreb, jmarohni@ffzg.hr
- DRAŽEN MARŠIĆ, Filozofski fakultet u Zadru, Odjel za arheologiju, Obala kralja Petra Krešimira IV br. 2, 23000 Zadar, drmarsic@xnet.hr
- ROBERT MATIJAŠIĆ, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Zagrebačka 30, 52100 Pula, robert.matijasic@unipu.hr
- ŽELJKO MILETIĆ, Filozofski fakultet u Zadru, Odjel za arheologiju, Obala kralja Petra Krešimira IV br. 2, 23000 Zadar, zmiletic21@gmail.com
- MARINA MILIĆEVIĆ BRADAČ, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za arheologiju, I. Lučića 3, 10000 Zagreb, mmilicev@ffzg.hr
- IVAN MILOTIĆ, Pravni fakultet u Zagrebu, Trg. m. Tita 14, 10000 Zagreb, ivan_milotic@yahoo.com
- BORIS OLUJIĆ, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest, I. Lučića 3, 10000 Zagreb, bolujic@ffzg.hr
- ANA PAVLOVIĆ, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za arheologiju, I. Lučića 3, 10000 Zagreb, apavlovi3@ffzg.hr
- OLGA PELCER-VUJAČIĆ, Istorijski institut Crne Gore, Bulevar revolucije 5, 81000 Podgorica, olgapelcer@gmail.com
- IVAN RADMAN-LIVAJA, Arheološki muzej u Zagrebu, Trg Nikole Šubića Zrinskog 19, 10000 Zagreb, iradman@amz.hr
- DANIEL RAFAELIĆ, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest, I. Lučića 3, 10000 Zagreb, kinofon@gmail.com
- MIRKO RAŠIĆ, Stjepana Radića 37b, Široki Brijeg

- ANDREA RIMPF, Muzej grada Iloka, Šetalište o. M. Barbarića 5, 32236 Ilok,
andrearimpf@yahoo.com
- MIRJANA SANADER, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za arheologiju, I. Lučića 3, 10000
Zagreb, msanader@ffzg.hr
- MARKO SINOBAD, Konzervatorski odjel u Šibeniku, Stube Jurja Ćulinovića 1/3, 22000 Šibenik,
Marko.Sinobad@min-kulture.hr
- MARJETA ŠAŠEL KOS, Institut za arheologiju ZRC SAZU, Novi trg 2 (p.p. 306), SI – 1001
Ljubljana, mkos@zrc-sazu.si
- ZRINKA ŠIMIĆ-KANAET, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za arheologiju, I. Lučića 3,
10000 Zagreb, zsimic@ffzg.hr
- MLADEN TOMORAD, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Odjel za povijest, Borongajska
83d, mladen.tomorad@zg.t-com.hr
- ASJA TONC, Institut za arheologiju, Ljudevita Gaja 32, 10000 Zagreb, atonc@iarh.hr
- DOMAGOJ TONČINIĆ, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za arheologiju, I. Lučića 3, 10000
Zagreb, dtoncini@ffzg.hr
- INGA VILOGORAC BRČIĆ, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest, I. Lučića 3, 10000
Zagreb, ivbrcic@ffzg.hr
- MATTIA VITELLI CASELLA, Università degli studi di Bologna, Dipartimento di Storia, Culture,
Civiltà, Via Zamboni 38, 40126, Bologna, mattia.vitelli@studio.unibo.it
- ŠIME VRKIĆ, Ulica Hrvatskog sabora 49, 23000 Zadar, vrkic.sime@gmail.com
- VLATKA VUKELIĆ, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Odjel za povijest, Borongajska 83d,
vlatka.vukelic@sk.t-com.hr
- LIVIO ZERBINI, Università degli studi di Ferrara, Dipartimento di Studi umanistici, Via
Paradiso 12, 44121, Ferrara, livio.zerbini@unife.it
- VALENTINA ZOVIĆ, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, I. Matetića Ronjgova 1, 52100 Pula,
valentinazovic3@gmail.com

